

"ERMENİ SORUNU"

Hazırlayanlar:

Av. Uğur ÜZER
Ankara Barosu Bşk. Yrd.

Av. Mehmet CENGİZ
Ankara Barosu Y.K. Üyesi

Üçüncü Basım
Haziran 2002

Birinci Basım : Nisan 2001
İkinci Basım : Haziran 2001
Üçüncü Basım : Haziran 2002

SUNUŞ

Ankara Barosu, ırk ayırımını, bir insanlık ayıbı olarak kabul eder. Geçmişte ve günümüzde Türkiye'de "soykırım" olarak nitelendirilen bir Ermeni sorunu varmışçasına görünüm sergilenmesi, son günlere mahsus bir uygulama değildir.

Konunun dünyanın değişik ülkelerinde, değişik boyutlarda ele alınması ve Türkiye'nin hiç de hak etmediği tavır ve kararlarla karşılaşması; Ankara Barosu Yönetim Kurulu'nu, bu konuda belgesel bir yayın hazırlama çalışmalarına adeta zorladı.

Ankara Barosu Başkan Yardımcısı sayın Av. Uğur UZER ve Ankara Barosu Yönetim Kurulu üyemiz sayın Av. Mehmet CENGİZ bu yayını titiz bir çalışma sonucu hazırladılar. Kendilerine teşekkür ediyor ve bu belgesel çalışmayı tüm dünyanın incelemesine sunuyorum.

Saygılarımla.

Av. Sadık ERDOĞAN
Ankara Barosu Başkanı

"Ermeni sorunu, Ermeni milletinin gerçek yararından çok, dünya kapitalistlerinin ekonomik çıkarlarına göre çözülmek istenen bir sorun hüviyetindeydi".

Mustafa Kemal Atatürk
Söylev ve Demeçler, Cilt I, s. 233

GİRİŞ

Ankara Barosu Yönetim Kurulu'nun "*Ermeni sorunu*" temelinde Türkiye'ye yönelik tehditleri ele aldığı toplantısında, konu irdelenip bir rapor hazırlanması önerildiğinde, Türkiye'ye yönelik bu saldırıları yalanlayan bunca belge ve bilgi ile karşılaşacağımızı tahmin etmemiştik.

Tek başına Ord. Prof. Dr. Yusuf Hikmet Bayur'un konuya ilişkin çalışmasında ve *Aydınlık Dergisi*'nde yer alan belgeler dahi bu saldırının yanıtlanmasına yeterlidir.

Ama bütün bunların değerlendirilemediğini, dünya kamuoyuna duyurulamadığını da üzülererek gördük.

Geçen yıl, bir Ortadoğu ülkesine gittiğimizde, Türkiye Büyükelçisi akşam yemeğine davet etti. 68 "*Mülkiye*"sinin havasını solumuş aydın bir diplomatımız. Söz "*Ermeni sorunu*"na geldiğinde; "*Burada yıllardır bu konu işleniyor. Meydanlarda, toplantılarda ve her Pazar kilise çıkışlarında on binlerce bildiri dağıtılır. Elimizde yeterli malzeme olmadığından yanıt veremiyoruz. Geçenlerde Türkiye'den İngilizce basılmış küçük bir broşür geldi. O da 5-6 adet ve zimmetli. Bu iftira kampanyasını göğüsleyemiyoruz*" dedi.

Konuya eğilip, ilk elde bunca belge ve bilgiye rastla-

yınca, “*neden böyle oluyor*”, “*bu ataletin sebebi ne*” diye çok düşündük.

Ord. Prof. Bayur’un çalışmasını incelediğimizde, sorunun, özünde bir iktidar sorunu olduğunu bir kez daha gördük.

Evet sorun, her alanda ulusal bağımsızlığı savunmakta kararlı bir iktidara sahip olup olmamaktır.

Yine “*Ermeni sorunu*” temelinde birkaç örnek vermek istiyoruz:

Aşağıda konuyu irdelerken aktaracağımız, Osmanlı Devleti’ne “*Ermeni sorunu*”nun çözümü iddiasıyla dayatılıp zorla kabul ettirilen “*Islahat Programı*”nda yer alan, Doğu ve Kuzeydoğu Anadolu’nun bazı bölgelerinin yönetiminin Avrupalı müfettişlere teslimi önerisi, ne gariptir ki, ilk kez Osmanlı Hükümeti’nden gelmiştir ve İngilizler’e önerilmiştir.

Birinci İttihad ve Terakki devrinde çeşitli nezaretlerde, Meb’usan ve Şûray-ı Devlet reisliklerinde bulunmuş olan Tal’at Bey’in en güvendiği kimselerden olan Halil Bey (eski İzmir Milletvekili Halil Menteşe) hatıralarında, kendisine Avrupa’da yapılan bazı telkinleri anlattıktan sonra, bu olayı şöyle nakleder:

“(Paris’ten) İstanbul’a döndüm. Mahmut Şevket Paşa merhumu sadaret makamında ziyaret ettim. ‘Halil Bey, Avrupa’da neler var, anlat bakalım’ dedi. ‘Paşam, büyük bir tehlikeye maruzuz. Ermenistan ıslahatı propagandası başlamıştır. Rus sefaretlerinin buna müzahir oldukları anlaş-

lıyor. Artık Ruslar mağlubiyet' döşeğinden bizi kaldırmak istemiyorlar: Ermeni-ıslahatı vesilesiyle son darbeyi vurmak istiyorlar' dedim. 'Ne çare düşünüyorsun' dedi. 'Şark vilayetlerimizde ıslahatı, İngiliz mütehassıslarına tevdi etmek. Bunu temin edebilirsek mensi (unutulmuş) bir hale düşen Kıbrıs muahedesini ihya etmiş oluruz. Bu muahede mucibince İngilizler şarktan gelecek olan Rus taarruzuna karşı bizi müdaafayı deruhte etmiştir' dedim.

"Halil Bey, çok iyi bir çare olur. Hemen Talat Bey'le görüşün, derhal sefire talimat verelim' dedi.

"Ben de hemen Dahiliye Nazırı olan Talat Bey merhuma gittim. Paşa ile olan muhaveremizi anlattım. 'Merkez-i Umumi ile görüşelim' dedim. 'Ona hacet yoktur. Hemen Sadrazam'a gidelim' dedi. Dahiliye nezaretine bir müfettiş-i umumi celbine karar verdik. O gün Londra Sefirimiz olan Tevfik Paşa'ya şu yolda talimat telgrafi çekildi:

"Şark vilayetlerimizde esaslı ıslahata karar verdik. Bunu da İngiliz mütehassıslarına tevdi edeceğiz. İngiliz Hükümeti, şarkta tecrübe görmüş ricalinden birisini bu iş için intihap buyursun. Umumi müfettiş olacaktır. Bu zat, arzu ettiği mütehassıslarla birlikte gelsin, mahallerinde tetkikat yapılsın, vereceği raporu kabul ve tatbik edeceğiz. Derhal teşebbüste bulunarak neticeyi telgrafla bildiriniz".

İngiliz Hükümeti o günün koşullarında Rusya'dan çekindiğinden bu öneriyi kabul etmez. Ancak, Batı Avrupa emperyalistleri ve Rusya, açılan bu yoldan yürümeye devam edeceklerdir.

Anadolu'yu parçalanmanın eşiğine getiren çizgi, işte

bu emperyalizme teslimiyet çizgisidir. Emperyalizmle uzlaşarak, sorunu çözebileceklerini sananlar hep hüsrana uğramışlardır.

Sonunda, 8 Şubat 1914'te "*Ermeni sorunu*"nun çözümü iddiasıyla dayatılan (metnini ekte sunduğumuz) anlaşma imzalanıp, Doğu ve Kuzeydoğu Anadolu'nun Erzurum, Trabzon ve Sivas ile Van, Bitlis, Harput ve Diyarbakır'dan oluşan iki kesimi ayrılıp, buraların başına olağanüstü yetkilerle donatılmış iki yabancı "*Genel Müfettiş*" atandığında artık iş işten geçmiştir.

Osmanlı Hükümeti, imzaladığı bu anlaşmayı halktan gizlemek zorunda kalmıştır.

Ord. Prof. Bayur, gelişmeleri şöyle aktarır :

"Sadrazam, büyükelçilere (Avrupa büyük devletlerinin büyükelçileri) 'sözle' başvurup, Ermeni vilayetlerindeki (yukarıda sayılan Anadolu vilayetleri kastedilmektedir) iki kesim için iki kişi tavsiye etmelerini isteyecektir; büyükelçiler 'sözle' iki ad bildireceklerdir; bunun üzerine Bab-ı Âli resmi bir nota ile bu iki kişiyi on yıllık bir kontratla genel müfettiş yapmış olduğunu bildirecek ve bunların ödev ve yetkilerini sayacaktır; yine bu resmi notada Bab-ı Âli diyecektir ki: Eğer on yıl içinde bu yerler veya bunlardan biri boş kalacak olursa Bab-ı Âli oraya getirilecek yeni genel müfettişin seçilmesi için 'büyük devletlerin iyi istekli (bienveillant) yardımına' güvenecektir.

"Böylelikle Rus ve Alman isteği yerine getirilmiş ve Osmanlı efkârı da aldatılmış olur; yabancı genel müfettişleri gerçekten büyük devletler seçecekler ve onlar değişe-

cek olursa yerlerine gelecekleri yine onlar seçeceklerdir, ancak ilk seçiş Bab-ı Âli'nin sözle yapacağı talep üzerine vuku bulacağı ve kâğıt üzerine konulmayacağı için gizli kalmış olacağından Osmanlı Devleti'nin onur veya çalımı korunulmuş sayılmaktadır”.

Bu görüşmelerin sona ermiş gibi olduğu bir sırada, 26 Ocak 1914'te Tanin gazetesinde çıkan bir başyazı durumun Türk ulusuna nasıl gösterilmek ve gerçek durumun ondan nasıl saklanılmak istenildiğine bir örnektir. Yazıda şunlar söyleniyor:

“...Halbuki Bab-ı Âli'nin giriştiği müzakerât nihayete ermiş demektir; şarki Ahadolu ıslahatını evvel emirde Avrupa kontrolü şeklinde bize kabul ettirmek istediler. Bu kontrol şeklini ref'e muvaffak olduğundan dolayı hükümet cidden şayeste-i takdir ve tebriktir. Bu kadar müşkilat ve mehalik ile muhat olan Bab-ı Âli'nin metin bir politika takip edebilmesi, devletin en aciz bir zamanında haysiyetini muhafazaya muvaffak olması âti hakkında bize ümid-bahş'tır. Maamafih ıslahat Avrupa kontrolü şeklini almamakla beraber semere verecek bir mahiyet-i ciddiye haizdir. Hükümet bu ıslahatı ve onun suret-i tatbikiyesini kabul ederken gayet itilafperverane davranmış ve mahdud düşünmek tehlikesinden kendini kurtarmıştır. Bütün bu ahval siyaset-i dahiliyemizde geniş ve adilane bir fikrin gittikçe galebe çalmakta olduğuna bir delil teşkil etmek itibariyle şayan-ı memnuniyettir”.

Anlaşmanın imzalanmasından sonra 12 Şubat 1914 tarihli Tanin'de yayımlanan “Anadolu Islahatı” başlıklı

özette ise yapılan iş “genel-ıslahat” biçiminde gösterilmeye çalışılmıştır.

14 Mayıs 1914’te, yeni Meclis-i Mebusan açılırken, Padişahın söylevinde iş kapalı geçilir. Söylevin bu konu ile ilgili kısmında imzalanan anlaşmanın sözü geçmediği gibi; iş; devletin gelişmesini sağlamak düşüncesiyle yapılmış genel bir “ıslahat” gibi gösterilir. Padişah şöyle demektedir:

“Umur’u vilâyâtın sıkı bir teftiş ve murakabeye tâbi tutulması, emn-ü asayişin takriri ve inkişaf-ı iktisadinin temini için elzem görüldüğünden taksimat-ı coğrafiye itibariyle altı müfettişlik idaresi ihdas ve her muntıkaya bir müfettiş-i umuminin tayini tasvip edilmiştir. Bu teşkilatın memleket için müsmir ve feyzdar olacağını ümit ederim”.

Belgesini halktan gizlediği ihanet uygulamasını halka böylesine saptırarak sunan işbirlikçi iktidarların düştüğü durumu göstermesi açısından, Ord. Prof. Bayur’dan aktarmaya devam ediyoruz :

Ermeni tezlerini Avrupa’da savunagelen ve Rusya’daki Açmiyazin Ermeni Katogikosu’nun resmi mümessili olan Bogos Nubar Paşa, 10 Şubat 1914 tarihinde bu anlaşma dolayısıyla Osmanlı Sadrazamına bir tebrik mektubu yazar.

Sadrazam, 17 Şubat 1914 günü kendisine yanıt verir. Yanıtta, önce kutlamaya teşekkür edildikten sonra şunlar yazılıdır (Parantez içinde koyu renkle aktarılanlar, Hazine-i Evrak’taki karalamada bulunan ve sonra metin temize çekilirken silinmiş olanlardır):

“Arkadaşlarımın değerli işbirliğiyle (Doğu) vilayetlerimizimizin ihtiyaçlarına uygun bir idarenin temellerini hazırlama işini başarmış olduğumdan dolayı içten memnunum ve kesin olarak inanmaktayım ki, yürütülmesi sırasında (mümkün olan en iyi sonuçlar) memnunluk verecek sonuçlar husule getirecektir.

“Başkanlığını ettiğim hükümette bir nazırlık kabul etmek suretiyle kararlaştırılmış ıslahatın yürürlüğe konulması için bana yurtsevercesine yardımda bulunacak olursanız ekselansınıza minnettar kalırım”.

Bogos Nubar Paşa, buna 25 Şubat 1914’te şu karşılığı verir:

“Altesinizin, bana yollamak onurunu bahsettiğiniz mektubu dolayısıyla derinden duygulandım; ıslahatın yürütülmesine çalışmakla yalnız Ermeni yurttaşlarımın değil, bütün Osmanlı’ların menfaatlerine hizmet ettiğimin ve bu ıslahatın gerçekleşmesinin ancak imparatorluğun kalkınmasına güçlü bir biçimde yardım edebileceğinin Altesinizce takdir edildiğinin yeni bir delilini, bu mektupta gördüm”.

Bundan sonra Bogos Nubar Paşa, Türk siyasal hayatı üzerinde hiçbir tecrübesi olmadığını ve “Türkçe de konuşamadığını” yazar ve dolayısıyla kendisine önerilen işi, yani nazırlığı, gerektiği gibi (vicdani bir biçimde: “conscienceusement”) yapamayacağı için af diler.

Bu sayede de, Rusya’da bulunan Açmiyazin Ermeni Katogikosu’nun mümessilinin Osmanlı hükümetinde nazırlık alması tehlikesi önlenmiş olur.

Sadrazama bu karşılığı yolladığından üç gün sonra, 28 Şubat 1914'te Bogos Nubar Paşa'nın, Rus resmi ajansı olan "Petersburg Telgraf Ajansı"nda şu demeci çıkar:

"Ermeni ıslahatı işinde bir anlaşmaya varıldı. Rusya onu eline alır almaz bu davada başarı kazanılacağından şüphe kalamazdı. Onun çetin bir biçimde işe karışması üzerine, Türkiye en sonunda Ermenistan'da ıslahata razı oldu. Rusya'nın işe karışması yalnız Ermenilere bir iyilik etmiş olmakla kalmadı, Avrupa barışını tehdit eden ciddi korkuları da ortadan kaldırdı. Böylelikle uluslar Rusya'ya minnet borcu altındadırlar. Türkiye'nin kabul ettiği tasarı herhalde bugünkü kargaşayı ortadan kaldırıyor. Türkiye bugün imparatorluğun bütünlüğünü korumak için ıslahatın gerektiğini içten duymaktadır ve Bab-ı Âli anlıyor ki, bu işte başarısızlık büyük bir tehlikeye yol açar. Biz şu inançtayız ki ıslahat tam bir olgunlukla yürütülecek ve böylelikle Ermeni ulusu için yeni bir refah ve gelişim çağı açılacaktır. Her şeyden önce bunu Rusya'ya borçlu olduğumuzu hiçbir vakit unutmayacağız. Bütün ülkelerdeki ve Rusya'daki Ermeniler için İmparator II. Nikola'nın adı ebediyen kalplerde menkuş kalacaktır".

Birkaç gün önce Osmanlı hükümetinin bir üyesi olması kendisinden istenen Bogos Nubar Paşa'nın bu demecine hiçbir Türkçe gazetede rastlanmıyor. Onun Türk gazetelelerine geçen demeci, 16 Şubat 1914 tarihiyle "Times" gazetesine yazdığı bir mektuptur. 24 Şubat 1914 tarihli Tanin, bu mektubu şöyle nakleder:

"Rusya'nın teşebbüs-ü samahatkâranesiyle müdafamız emrinde çalışan Düvel-i Muazzamaya ve Ermenilerin

niyetlerindeki saffeti ve iddialarındaki meşruiyeti takdir ederek bir eser-i ihtiyat ve siyaset olmak üzere imparatorluğun mevcudiyetini tehdit eden bir tehlikeyi bertaraf ve bu suretle pek uzun senelerden beri Vilâyât-ı Şarkiye ahalisinin bi-gayri hakkın çekmekte oldukları ızdıraba birden nihayet veren Hükümet-i Osmaniye'ye arz-ı minnetdari etmek isterim”.

İşte o günkü siyasi iktidarın ve basının durumu budur.

Gelelim günümüze: Bugün Avrupa başkentlerinde dolaşan bütün “*Ermeni Soykırım Tasarıları*”nın anası olan (tam metni ekte sunuldu) tasarruğunun geri çekilmesini, ABD Temsilciler Meclisi Başkanı'na yazdığı “*mektup*”la (daha doğrusu verdiği yazılı talimatla) sağlayan ABD Başkanı Bill Clinton'a mektup yazarak teşekkür eden Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Sayın Bülent Ecevit ve Dışişleri Bakanı Sayın İsmail Cem'in davranışını ve Türk basınının konuya yaklaşımını anlamak mümkün müdür?

Üstelik, teşekkür edilen (içeriğini ileride aktaracağız) bu “*mektup*”ta “*1915-1923 yılları arasında*” “*Ermeni soykırımı*” yapıldığı ileri sürülür, Ulusal Kurtuluş Savaşımız “*soykırım*” olarak nitelenir ve tasarruğun yalnızca Türkiye'ye Ortadoğu'da biçilen rol nedeniyle geri çekilmesi istenirken neye teşekkür edilmektedir?

Bu sorulara yanıt aranırken yakın tarihimizden ders alınması gerektiği inancındayız.

“ERMENİ SORUNU”

“*Ermeni sorunu*”, yüz yılı aşkın süredir Batı’nın gündeminde. Batılı emperyalistler, Türkiye’nin zayıf düştüğü her dönemde bu konuya el atarlar. Bu, “*Asya Türkiyesi*”nin parçalanıp paylaşılmasında önemli bir malzemedir.

Avrupa Birliği Süreciyle Hız Kazandı

Nitekim, “*Ermeni soykırımı*” tartışmaları, Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne giriş süreciyle hız kazandı. Tasarılar ardı ardına önce ABD Temsilciler Meclisi’nde, sonra Avrupa Parlamentosu’nda ve Avrupa’nın çeşitli ülkelerinin parlamentolarında gündeme geldi.

Aslında bir emperyalist müdahale aracı olarak ele alınan bu soruna Ankara Barosu’nun yaklaşımı bellidir. Konu Avrupa Parlamento’sunda ele alınıp karar haline getirildiğinde, Ankara Barosu Başkanı sayın Av. Sadık Erdoğan 17 Kasım 2000 günü şu açıklamayı yapmıştı :

“Avrupa Birliği Parlamentosu’nun son kararlarını değerlendiren Ankara Barosu Yönetim Kurulu şu saptamaları yapmıştır:

“AB Parlamentosu’nun sözde Ermeni soykırımı ve Kıbrıs’a ilişkin kararları, Türkiye’ye karşı yeni bir Sevr dayatmasının parçasıdır.

“Sözde Ermeni soykırımı iddiaları, hep Sevr ile birlikte anılmıştır. Bu kararın ‘tavsiye’ niteliğinde olması, bağlayıcılığının bulunmaması, yaşanan somut gerçeği değiştiremez.

“Olay, bir ‘tarih araştırması’, AB Parlamentosu da bir ‘tarihi araştırma kurumu’ değildir.

“Türkiye’ye karşı uygulanacak politikalar bir paket halinde saptanmış ve devreye sokulmuştur: Kıbrıs, Ege Denizi, Kuzey Irak’ta kurulmasına çalışılan Kürt Devleti ve Ermeni sorunu... İçte ise, irtica ve bölücülük bu politikaları tamamlamaktadır.

“Ama, hiç kimse heveslenmesin ki; Türkiye, ulusal bağımsızlık ve bütünlüğünü koruyacak tarihi birikime, gelenek ve dinamiklere sahiptir.

“Bilinen deyişle; ‘Yeni bir dünya kurulur ve Türkiye de burada yerini alır!’”

Hedef, Tazminat ve Toprak Talebi

Ermeni tasarılarının hedefi, Türkiye'den tazminat ve toprak talebidir. Basına yansıyan bilgilere göre, Avrupa'da kimi güçler, 1900'lü yıllardaki başta Fransız şirketleri olmak üzere yabancı sigorta şirketlerinin arşivlerinde, Ermeni malvarlıklarıyla ilgili bir araştırma başlatmış. Bir sonraki adım, Ermeni iddialarını Birleşmiş Milletler'e götürmektir.

Amerika ve Avrupa'da ardı ardına gündeme gelen Ermeni tasarılarının hedefinin Türkiye'den tazminat ve toprak talebi olduğu çeşitli biçimlerde ifade ediliyor. Arşivlerden Ermenilerin toprak ve diğer gayrimenkulleri çıkarılacak ve ilk aşamada Türkiye'den tazminat istenecektir. Bir sonraki adım da toprak talebi olacaktır. Planlanan budur.

Nitekim ekteki "*ABD Ermeni Soykırımını Anma ve Eğitim Yasa Tasarısı*"nın 2/32. maddesinde; ABD Dışişleri Bakanlığı yetkililerince "*soykırım sürecinde Osmanlı Bankası'nın el koyduğu Ermeni mallarının tazmini konusunun, ABD yönetiminde Türkiye Cumhuriyeti'nin önüne konacağı sözünün verildiği*" açıkça belirtilmektedir.

Birleşmiş Milletler'e Götürme Projesi

Ermeni iddialarının Batı parlamentolarında kabul edilmesinden sonra Birleşmiş Milletler'e götürülmesi hedefle-

niyor. Tasarıların gündeme getirildiği ABD, Fransa ve İngiltere; Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin daimi üyeleridirler. Birleşmiş Milletler'de Ermeni iddialarının kabul edilmesiyle Türkiye'ye uluslararası yaptırım yolunun açılması da sonraki hedeftir.

Bugün Avrupa parlamentolarında dolaşan "*Ermeni Soykırımı Yasa Tasarıları*", geçen yıl ABD Temsilciler Meclisi'nde gündeme getirilen ve tepkiler üzerine geri çekilen tasarıyla özü itibariyle aynıdır.

ABD Tasarısı

"*ABD Ermeni Soykırımını Anma ve Eğitim Yasa Tasarısı*"nı özetleyecek olursak, bu tasarıda ;

-Türkiye'nin "*Ermeni Soykırımı*"nı 1915-1923 arasında gerçekleştirerek "*insanlık suçu işlediği*" hükmüne varılıyor. Böylece yalnız 1915 tehciri değil, Kurtuluş Savaşı da mahkum ediliyor. Atatürk de, adı verilmeden "*soykırım suçlusu*" kapsamına alınıyor.

-Müttefik devletleri oluşturan İngiltere, Fransa ve Rusya'nın Birinci Dünya Savaşı'nda, Türkiye'yi "*insanlık suçu*"yla itham eden ortak açıklamaları haklı bulunuyor.

-Sevr Anlaşması'nın, "*Ermeni veya Yunan ırkına karşı Türkiye'nin işlediği suçlar*"ı, "*insanlık suçu*" kapsamına alan 230. madde hükmü örnek gösteriliyor.

-“*Ermeni soykırımı*”nın suçluları cezalandırılmadığı için, bu tür “*insanlık suçları*”nın daha sonra da işlendiği vurgulanarak, ima yoluyla “*Kürt soykırımı*” suçlamasının ucu gösteriliyor.

-Damat Ferit türünden işbirlikçi hükümetler “*soykırım*”ı yargıladıkları için övülüyor.

-ABD Başkanlarının “*bu iğrenç suçun yeniden işlenmesine karşı*” tetikte bulunma çağrıları yineleniyor.

-Ermeni mallarının tazmini konusunun, Türkiye hükümetinin önüne konması sözü verildiği belirtiliyor.

-Clinton dahil, ABD Başkanlarının “*Ermeni Soykırımı*”ni mahkum eden resmi açıklamaları tek tek hatırlatılıyor.

-“*Ermeni soykırımı*” suçlularının cezalandırılmasının sonuçlarına vurgular yapılarak, Türkiye’yi “*soykırım*”dan yargılamanın kapısı açılıyor.

-BM, Avrupa Parlamentosu gibi uluslararası kuruluşların “*Ermeni soykırımı*”ni mahkum eden kararları sıralanarak, Türkiye’ye uluslararası müdahalenin hukuki zemini inşa ediliyor.

-ABD’nin, “*Ermeni soykırımı*” konusunu “*uzun vadeli politikasının*” aracı olarak gördüğü, bir mahkeme kararına gönderme yapılarak belirtiliyor.

-“*Politik Sunuşlar*” başlığı altında, “*Ermeni soykırımı*”

mi'na ilişkin konuların yürütülmesi sorumluluğu, ABD Başkanı'na, Dışişleri Bakanlığı'na vb. veriliyor.

"Soykırım" Saptamasına Teşekkür Eden Yöneticiler

ABD Temsilciler Meclisi'nde tartışılan ve ekte tam metnini yayımladığımız bu "*Ermeni Soykırım Tasarısı*", ABD Başkanı Bill Clinton ve Genelkurmay Başkanı Henry Shelton'un mektuplarından sonra geri çekildi. Bunun üzerine basınımızda Clinton'a teşekkür yazıları yayımlandı. Başbakan Bülent Ecevit, Bill Clinton'a, Dışişleri Bakanı İsmail Cem de Madeleine Albright'a teşekkürlerini iletiler.

Oysa, Clinton'un Temsilciler Meclisi'ne gönderdiği mektupta da Türkiye'nin aynı dönemde "*soykırım*" yaptığı kabul ediliyordu. Clinton, "1915-1923" yıllarını "*soykırım dönemi*" olarak kabul etmekle, Atatürk'ü de "*soykırım suçlusu*" ilan etmekteydi.

"*Teşekkür*"e konu olan Bill Clinton'un bu mektubu, ABD Dışişleri Bakanlığı'nca çıkarılan "*Washington File*" adlı bültenin 20 Ekim 2000 günlü sayısında yayımlandı. Mektubun tam metninin çevirisi şöyle :

19 Ekim 2000

“Sayın Başkan,

“Size Osmanlı İmparatorluğu döneminde Doğu Anadolu’da 1915-1923 yılları arasında gerçekleşen trajik olaylarla ilgili Temsilciler Meclisi’nin 596 sayılı tasarısı hakkında duyduğum derin endişeyi dile getirmek için yazıyorum.

“Her yıl 24 Nisan Ermeni Soykırımını Anma Günü’nde, o zamanda masum Ermenilerin yerlerinden edilmesi ve soykırımı uğramalarını andım.

“Her yıl bütün Amerikalılara, bu tür vahşetlerin tekrarlanmaması konusundaki mücadeleye kendilerini adanmaları için telkinde bulundum.

“Ancak, Temsilciler Meclisi’nin 596 sayılı tasarısının günümüz şartlarında kabul edilmesinin, Amerika için büyük kapsamlı olumsuz sonuçlara yol açabileceği derin endişesindeyim. Dünyanın bu sıkıntılı bölgesinde önemli çıkarlarımız var : Saddam Hüseyin tarafından yürütülen tehdidi kontrol altına almak, Ortadoğu ve Orta Asya’da barış ve istikrar için çalışmak, Balkanlara istikrar kazandırmak ve yeni enerji kaynakları açmak. Böyle hassas bir dönemde yasa tasarısının kabulü, sadece bu çıkarları zedelemekle kalmayacak, aynı zamanda yasa tasarısını sahiplenenlerin geliştirmek istedikleri hedef olan Ermenistan ve Türkiye arasında gelişen ilişkileri de zayıflatacaktır.

“Bizler, Türklerin ve Ermenilerin bu konu üzerinde ne büyük kuvvetle düşündüklerini tamamıyla anlıyoruz. Nihayetinde, bu acılı sorun ancak geçmişi her iki tarafın birlikte incelemeleriyle çözülebilir.

“Size yasa tasarısını bu dönemde Senato’ya getirmeniz konusunda ısrar ediyorum.

Saygılar

William J. Clinton”

Emperyalist Oyunlar Gizlenip Kurtuluş Savaşımız Karalanıyor

Dikkat edilirse, gerek Avrupa Parlamentolarında dolaştırılan yasa tasarılarında, gerekse ABD Temsilciler Meclisi’nde gündeme getirilen tasarıda ve ABD Başkanı’nın mektubunda ısrarla “1915-1923” yıllarına vurgu yapılmaktadır.

Bunda amaç, hem emperyalistlerin 1915 öncesi ısrarla yürüttükleri Anadolu’yu parçalayıp paylaşmak stratejilerini gözlerden gizlemek, hem de 1919-1923 yıllarında gerçekleştirilen çağımızın ilk anti-emperyalist mücadelesi olan Milli Kurtuluş Savaşımızı karalamaktır.

Aslında sorun, uluslararası platformlarda bir tarihi araştırma konusu olarak ele alınmamakla birlikte, neden 1915 tehciri öncesinin gözlerden kaçırılmak istendiğini, bu

tehcir öncesinde yaşanan emperyalist tertiplerin neler olduğunu sergilemek açısından o döneme ait belgelere dayalı bazı tarihi gerçekleri ele almak istiyoruz.

“*Soykırım*” iftirasında emperyalistlerin ileri sürdükleri “*kanıtlar*”ın tümü, kendi beyanlarından ibarettir. Bu tasarı-lara kaynaklık eden ekteki “*ABD Ermeni Soykırımını Anma ve Eğitim Yasa Tasarısı*” incelendiğinde görülecektir ki, id-diaların dayanakları; o dönemde Anadolu’yu parçalamak için harekete geçen emperyalist devletlerin kendi açıklamaları; bu temelde sürdürülen kampanyaların bildirileri; Reagan, Bush ve Clinton gibi ABD Başkanlarının siyasal söylemlerinden ibarettir. “*Kendileri çalmakta, kendileri oynamaktadırlar*”.

Oysa, bugün ABD Başkanlarının, Alman ya da Fransız yöneticilerin ne dediğinin, gerçeğin saptanmasında bir değeri yoktur. Önemli olan, o dönemde bu devletlerin hariciyelerinde yer alan ve halen arşivlerde bulunan gizli iç yazışmalarıdır. Gerçek buralarda saklıdır. Bu nedenle, özellikle bu tür belgeleri incelemeye çalışacağız.

Tarihi Belgeler İddiaları Yalanlıyor

O dönemde sorunun baş aktörü olan Çarlık Rusyası ile Fransa, İngiltere, Almanya ve Avusturya hariciyesine ait belgeler ve Osmanlı arşivindeki bilgiler tarihi gerçekleri aydınlatmaktadır.

Sovyet Devlet Arşivi'nde yer alan belgeler gerçeğin, Batı'lı emperyalistlerin iddia ettiklerinin tam tersi yönde olduğunu gösteriyor. Arşivde yer alan en önemli belgelerden biri 1926'da yayımlanmış olan "*Büyük Sovyet Ansiklopedisi*"dir. Ansiklopedi şu tanıyı koymuş : "*Ermeni sorununa dış açıdan bakıldığında, büyük kuvvetlerin Türkiye'de merkezkaç kuvvetleri destekleyerek, Türkiye'nin zayıflatılması ve daha kolay sömürgeleştirilmesi görülür*". Bu dış kuvvetler, yine "*Büyük Sovyet Ansiklopedisi*"ne göre, büyük Batı devletleri ve Çarlık Rusyası'dır. Sovyet kaynaklarına göre olay bir katliam değil, Müslümanlar ile Ermeniler arasında yaratılan "*mükatele*"dir. Yani boğazlaşmadır.

Sorunun tarihi gelişmesini, daha objektif olması açısından, 1926'da yayımlanan bu Ansiklopedinin III. cildinin 334-340. sayfalarında yer alan açıklamalardan aynen aktarıyoruz :

500 Yıllık "Büyük Ermenistan" Hayali

"Ermeni sorununa iki açıdan bakılabilir. Dış açıdan bakıldığında büyük devletlerin Türkiye'de merkezkaç kuvvetleri destekleyerek, Türkiye'nin zayıflatılması ve daha kolay sömürgeleştirilmesi görülür.

"Ermeni sorunu, Ermeni ulusunun başına İstanbul mali aristokrasisi geçtikten sonra, 18. yüzyılda başlamıştı.

Tüm Anadolu'ya yayılmış Ermeni halkı, kendi ticaret burjuvazisini çok erken yaratmıştı. Bu ticaret burjuvazisinin Türkiye'nin ekonomik hayatında rolü büyüktü. Örneğin hükümete, valilere vb. kredi verdi. Türkiye'de Ermeni burjuvazisinin gelişmesinde, Avrupa ve Amerika'da yaşayan Ermeni burjuvazisinin ilişkileri çok büyük rol oynadı. Batı kapitalizmi Ortadoğu'da taarruza geçtiği anda, Batı ülkeleri kendi güvenlikleri için Türkiye'de köprü olarak Ermeni burjuvazisini kullanma yoluna gittiler, ancak başarılı olamadılar. Çünkü Ermeni burjuvazisi, Türkiye'nin iktidarına çok sıkı ekonomik ilişkilerle bağlıydı. Batı sermayesi kendisine dayanak olarak kiliseyi gördü. Kiliseden de umulan destek alınamadı. Bundan sonra Batı sermayesi, kendi ekonomik ilişkiler aracını Ermeni orta ticaret burjuvazisinden seçti. Batı'nın desteğiyle bu burjuvazi güçlendi ve Ermeni milli hareketinin gelişmesine büyük katkıda bulundu. Bu milli hareket özellikle Moskova ve Tiflis'te yaşayan Ermeni aydınlarından destek aldı.

Çarlığın, Boğazları Ele Geçirme Planı

"Hem Rusya'da, hem de Türkiye'de yaşayan Ermeniler arasında militan milliyetçilik ortaya çıktı. Ermeni orta burjuvazisinin ilk adımları, kilisenin etkisinin azaltılmasına yönelmişti. Ermeni orta burjuvazisi, bu çatışmada kent esnafına dayanıyordu. Hareket esas olarak İstanbul Patrikha-

nesi'ni hedef alıyordu ve çatışma galibiyetle sonuçlandı. Orta burjuvazi, seçkinler kurultayında yer aldı. Seçkinler kurultayı adalet ve eğitim gibi geniş yetkilerle donatıldı. Rus ticaret-sanayi sermayesi 'Hristiyanların Müslüman Türkiye'nin egemenliğinden kurtarılması" sloganıyla Karadenizi ve boğazları ele geçirmek istiyordu. Ermeni burjuvazisi bu sloganı milli-siyasi gelişimi için kullanıyor ve Rusya'ya yönelerek, bu sloganla Türkiye'deki Ermeniler arasında propaganda yapıyordu. Ermeni burjuvazisinin bu tutumu, Türk hükümetinin 1870 yılına kadarki olumlu yaklaşımını tam tersine çevirdi. Rusya Ermenilerinin Kafkas büyük valisinden ve Patrik Nersesin başta olmak üzere Türkiye Ermenilerinin Rusya'dan resmi destek başvurularından sonra, bu ilişkiler netleşti. Başvuruları kullanan Rusya, Ayastafanos Anlaşmasına 16. maddeyi koydurdu. Bu maddeye göre, Türkiye Ermeni illerinde (Doğu'daki 5 il: Van, Erzurum, Bitlis, Harput, Sivas) reformlara başlamalıydı. Bu reformlar bitinceye kadar Rusya'nın işgal ettiği Türk toprakları Rus ordusunun denetiminde kalmalıydı.

İngiltere Devrede

"Fakat Rusya'nın bu girişimi, Ortadoğu'daki esas rakibi İngiltere tarafından reddedilmişti. İngiltere, Berlin Kongresi'nde anlaşmanın 16. maddesini, yeni bir maddeyle, 61. maddeyle değiştirdi. Bu maddeye göre, Türk hükü-

meti, Ermeni illerinde istenen reformları yapacak, ancak reformları, yalnız Rusya değil Berlin Kongresi'ne katılan 6 büyük devlet denetleyecekti. Bu karar Ermeni burjuvazisinin yüksek tabakalarında iyi karşılanmıştı. Ermeni devletin yaratılmasında sadece Rusya değil, öteki ülkeler de yardımcı olacaktı. İngiliz diplomasisi Ermenilere denizden denize (Karadeniz'den Akdeniz'e kadar) 'Büyük Ermenistan' yanılmasını pompalıyordu. Ermeniler, Rusya ile ilişkilerini zayıflatmıştı. İngilizler ise Rusya'nın Ermenileri Ortadoğu siyasetinde kullanmasını istemiyorlardı. İngilizlere, Türkiye'de kendi siyasetlerini uygulamak için Ermeniler pek gerekli değildi. Türkiye ile İngiltere arasında imzalanan gizli anlaşmalara göre, İngiltere, Rusya'dan korumak karşılığında Türkiye'den Kıbrıs'ı almıştı. İngiltere, Çarlık Rusya'sının Ermenilere verdiği desteği ortadan kaldırdıktan sonra Ermenileri desteklemekten vazgeçti. Onları, büyük ülkelerin oyunlarında rolünü oynayan Türk hükümetinin "himayesine" verdi. Ve Türkiye Ermenileri için en zor günler başladı.

Doğu'da Karşılıklı Saldırılar

"Kürtler sürekli olarak Doğu Anadolu'da Ermenileri katletmeye başladı. Özellikle bu kırım 1890'lı yıllarda geniş çapta oldu. "Büyük Ermenistan"ın temelini oluşturan çiftçilerin soykırımından sonra, Ermeni burjuvazisi şanssı-

nı büsbütün kaybetti ve silahlı terör eylemlerine başladı. Aynı zamanda Rusya'nın Transkafkasya bölgesinde Hınçak ve Taşnaksütyun milliyetçi partileri kuruldu. Bu partiler Türkiye'ye propagandacılar ve ajitatörler gönderiyorlar, gerilla gurupları oluşturuyorlardı. Bunların esas amacı, Berlin Kongresi'nde kabul edilmiş 61. maddeye büyük ülkelerin dikkatini çekmekti. Aynı yönde, Batı Avrupa'da bu partilerin yurtdışı komiteleri de çalışıyordu. 1890'lı yılların sonunda Hınçak Partisi sahneden çekiliyor ve Ermenilerin biricik partisi Taşnaksütyun oluyordu. Ermenilerin gerilla hareketine Türk Hükümetinin cevabı çok sert oldu. Batı ülkeleri bu olaylara soğuk ve mesafeli yaklaştılar. Rusya o sırada Transkafkasya'da Ruslaştırma siyaseti uyguluyordu ve Ermenilere özel statü verileceğini ilan etmişti. Almanya ise, o sıra, bu sorunlarda açıkça Sultan Abdülhamit'i destekliyordu.

Birinci Dünya Savaşı ve Yine Çarlık

"Taşnaksütyun Partisi, 1890 yılından sonra Osmanlılara muhalif olan partilerle işbirliği yapmaya, Osmanlı'nın içindeki devrimci hareketlere katılmaya başladı. 1907'de Taşnak'ların girişimiyle Paris'te Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşayan tüm muhalif partiler kongrelerini yaptı ve bu kongrelerde devleti devirme planı kabul edildi. 1908'de devrim oldu fakat Ermenilerin durumu değişmedi. Ermeni

siyasi çevreleri yeniden yön değiştirerek tekrar ilk yöneldikleri Rusya'ya döndüler. Rus Çarı Ermenilere yardım eli uzattı. Birinci Dünya Savaşı'nın kokusu duyulmaya başladı. Rusya yöneticileri, Ermenilerin bu yönde büyük siyasi önemi olacağını hesapladılar. 1913'te Rus diplomatları örgütlenmiş Ermeni burjuvazisiyle anlaşma yaparak Türkiye'den Doğu illerinde reform yapmalarını istediler. Almanya'nın desteğindeki Türkiye, uzun tartışmalardan sonra 1914'ün Ocak ayında reform anlaşmalarını imzalamak zorunda kaldı. Bu reformlara göre Ermeniler geniş bir özgürlüğe kavuşuyor ; özellikle yönetimde, dilde, askere alınmada ve diğer alanlardaki reformların, başta Rusya, büyük ülkelerin kontrolü altında yapılması gerekiyordu. Rusya'nın bu girişimi, Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması üzerine Ermenilerin durumunu daha da zorlaştırdı. Oysa Ermeniler "Büyük Ermenistan" sloganını unutmamışlardı. Türk ordusundan kaçan askerlerden gönüllü çeteler kurmaya başlamışlardı. Bu çeteler açıkça Türk hükümetine karşı eylemlere başladılar, ancak bir şey elde edemediler. Bu savaş nedeniyle Ermeni ulusu Doğu Anadolu'yu terketmek zorunda kaldı. Savaşta 300.000 kişi öldürüldü. 300.000 kişi Mezopotamya yollarında öldü. 200.000 kişi Rusya'ya kaçtı, 400.000 kişi ise İslamı kabul etti.

Ekim Devrimi ve Transkafkasya Birliği

“Rusya’da 1917 Şubat Devrimi, Ermeni sorununa yeni bir sayfa açtı. 1917’nin Ekim’inde Taşnakların yönetimi altında Ermeni Milli Kongresi yapıldı. Bu kongrede Ermenistan ile Rusya arasındaki ilişkiler de ele alınmış, Doğu Anadolu’da Birinci Dünya Savaşı’nda Rusya tarafından işgal edilmiş Türkiye topraklarının Rusya’nın elinde kalması istenmişti. Ermeni Milli Merkezi ve 15 kişiden ibaret Milli Şura kurulmuş ve Şuranın merkezi Tiflis’e taşınmıştı. 1917 Ekim Devrimi’nden sonra üç cumhuriyeti birleştiren Transkafkasya Birliği kurulmuştu. Yeniden Ermeni-Türk tartışmaları ortaya çıktı. Bu tartışmaların sonucunda 1918 Haziran’ında Transkafkasya Birliği dağıldıktan ve üç cumhuriyetin ortaya çıkmasından sonra, Ermenistan, İstanbul anlaşmasının ardından Türkiye’nin tüm taleplerini kabul etmişti. Ermenistan toprağı Erivan ve Eçmiadzin olmak üzere iki kazayı kapsamıştı. Bu kazalarda toplam 400 bin kişi yaşıyordu.

Wilson Sınırları Çiziyor

“1919’da İngiltere ile İran anlaşmasından ve İstanbul’un işgalinden (16 Mart 1920) sonra, Ortadoğu’da İngilizlerin durumu daha da sağlamlaştı. İngilizler, Ermenilere karşı daha soğuk ve mesafeli oldular. 1921 Nisan-

Mayıs aylarındaki San Remo Konferansı'nda, Ermeni sorunu Batı Avrupa emperyalistlerinden ABD emperyalistine devredildi. Cemiyet-i Akvam'ın (Milletler Cemiyeti) Yüksek Konseyi 'Ermenistan yardımsız ayakta duramaz' kararı aldı. Başkan Wilson, Akvam'dan çıkan karara göre yeni Ermenistan'ın sınırlarını belirledi. Wilson'un kararına göre, Erzurum ve Trabzon'un büyük bir bölümü, Bitlis ve Van'ın tümü Ermenistan'a verilmişti. Ermenistan'ın toplam yüzölçümü 30 bin mil kare, deniz kıyısının uzunluğu 150 mildi. Senato'da Wilson'un teklifini red ettiler. Ermenistan yeniden dayanaksız kaldı.

Moskova-Ankara Dostluğunu Önleme Çabası

"1920'li yıllarda Sovyet Rusya ile Ankara arasında dostluk ilişkileri kuruluyordu. Taşnaksütyun'lu Ermenistan, bu ilişkiye engel olmaya çalıştı. Taşnaklar Türkiye'nin Batı'da çeşitli cephelerde açtığı savaş nedeniyle Ankara hükümetine karşı harekete geçtiler. Eylül 1920'de Karabağ'da ve Nahçıvan'da gerilla hareketine başladılar. Ermeniler, İngilizlerden silah alarak Kars'ta ve Erivan'da müslümanlara karşı soykırım yaptılar. Şorrel, Şerur, Daralagöz, Kağızman, Surmanlı, Karakurt ve Sarıkamış yörelerinde yerleşim birimlerini yokedecek dercede yakıp yıktılar. Türkler, Karabekir Paşa ile Halil

*Paşa'nın Doğu Cephesi Ordularıyla sert cevap verdi. Eri-
van Hükümeti'nin ordusu darmadağın oldu. 2. Kasım'da
Kars geri alındı. Gümrü ele geçirildi. Ermenistan'da Sov-
yet iktidarı kuruldu. 1921'de yapılan anlaşmaya göre,
Gümrü Anlaşması feshedildi ve Türkiye Ermenistan ara-
sında şimdiki sınır belirlendi. Ermeni sorunu, Batı Avru-
pa emperyalistleri tarafından Lozan Konferansı'nda ye-
niden gündeme getirildi, ancak başarılı olamadılar”.*

Hiç kimsenin “*Türk resmi tarihi*” diyemeyeceği bu yansız tarihî özetlemeden sonra başa dönersek :

19. Yüzyılda Misyoner Faaliyetleri

Osmanlı arşivlerinde de Ermeni meselesi ile ilgili önemli belgeler vardır. Bu belgelerin bazıları Prof. Dr. Erol Güngör'ün “*Türkiye'de Misyoner Faaliyetleri*” isimli kitabında yer alıyor. Prof. Güngör kitabın giriş bölümün-
de misyonerlikle ilgili şunları yazmış:

*“Türkiye'de Hıristiyan misyonerlerinin ilk faaliyeti bil-
hassa Ermeniler üzerinde görülür. Daha önce siyasi hudut-
ların zorlanmasıyla elde edilemeyen netice bu defa silahsız
bir tarzda ve tamamen kültür yoluyla başlamıştır. Aslında
bu türlü hareket İncil'in koyduğu esasa da uygundu. Haçlı
Ordularının kuvvet kullanarak yapamadığı şeyi va'z ve na-
sihatla, kitaplarla, risalelerle, mektep ve hastanelerle yap-*

mak üzere silahsız bir misyoner ordusu Osmanlı İmparatorluğu'na akın etti. Bunların vazifesi her şeyden önce, imparatorluk hudutları içindeki yerli Hıristiyan kiliselerini ıslah ederek bu cemaatleri cahil bir yığın olmaktan kurtarıp, Türklerin karşısına bir kuvvet halinde çıkarmaktı”.

Konuyla ilgili olarak Osmanlı Arşivindeki bazı belgeler şunlar :

“Yıldız Sarayı Başyazmanlık Dairesi,

4311 No’lu Belge

“Geçenlerde Haçin ilçesine girmiş olan bir Amerikan misyonerinin üzerinde bulunan belgelerden basılı iki zararlı belgenin örneğinin sunulmasıyla durum yüce Sadrazamlık makamına işaret edildiğine ve söz konusu belgelerle ortaya çıkan bir matbaa makinesi hakkında da Yüce Milli Eğitim Bakanlığı’nda işleme girişildiğine ilişkin Adana Valiliği’nden varolan soruşturma yüce görüşlerinize sunulmuştur. Gerçi kötü kişiler serbest ise de, bir takım misyonerlerin yanında böyle zararlı belgeler ve anılan makine gibi araçlar bulunmakta olup, bu ise hoş karşılanası olmadığından ve bazı Ermeniler de Amerika’ya giderek Amerika yurttaşlığını alarak, dönüşlerinde bozgunculuk yürütmek için böyle şeylere sebep olmaya yeltenmekte olduklarından, devletçe bu gibi oluşumların dikkatle önü alınmalı. Amerika Elçiliği’nce bu gibi durumlarda müda-

haleye hak ve yetki olamayacağından, bu türlü bozgunculüğün Padişah ülkelerinden çıkarılması ve sökülmesi dahi Sultan Hükümeti'nin tüm haklarında bulunmasına göre, bu bölümde ciddi ve etkili bir karar alınması, Hilafet makamının saltanat iradesinin yararlı gereğinden olmakla, o bölümde emir ve ferman, buyruk egemeni hazretlerindir.

22 Kasım 1892

**Padişahlık Hazretlerinin Başkatibi
Süreyya”**

“Yıldız Sarayı Başyazmanlık Dairesi,

5225 No’lu Belge

“Bebek’te bulunan Robert Kolej adlı okulun müdürü ile öğretmenlerinin Rumelihisarı ile çevresinde yerleşik bulunan Ermeniler’in göçlerini kolaylaştırmak ile birlikte bunlara para yardımında bulunmakta oldukları yüce duyumları olarak buyurulduğunda, bu bölümde komisyon oluşturulması gerekli salık kılınmak üzere yüce egemen fermanın ve buyruğunun durumu bildirmesi beklenmektedir.

3 Kasım 1896

**Padişahlık Hazretleri Başkatibi
Tahsin”**

“Yıldız Sarayı Başyazmanlık Dairesi

5770 No’lu Belge

Protestan misyonerlerinin silahlar ve zararlı belgeler dağıtmakla ahaliyi başkaldırıya tahrik hususunda olagelen bozgunculuklarına karşı gereken dirliksever önlemlerinin alınması üzerinde İçişleri Müsteşarı Beyefendi Hazretleri’nin başkanlığında oluşturulması ferman buyurulan komisyona, ilişik pusulada gösterildiği üzere Şûra-i Devlet Düzenleme Dairesi üyesinden Galip ve Abdullah ve Dışişleri Yazışmaları Yazmanı Nuri ve İstinaf Mahkemesi Başkanı Şevki Beyefendilerle, İstanbul Polis Müdürü Agâh veyahut Beyoğlu Mutasarrıfı Hüseyin Beyefendilerden birinin üye seçilmiş oldukları beyanıyla, o bölümde işe girişilmesini içeren saygıdeğer 18 Ekim 1892 tarihli Sadrazamlık Özel Tezkeresi ilişkiyle birlikte sunulan yüce görüş buyurularak, işaret ettiğim Agâh Efendi Hazretlerinin meşguliyet çokluğu bulunduğundan, işaret olunan yerine Zaptiye Yüce Bakanlığı’nca diğer bir uygunu atanmak üzere, anılan komisyonun işe girilerek oluşturulmasıyla hemen göreve başlaması, Hilafet makam hazretlerinin ulu fermanının yüce gereğinden bulunmuş olmakla ve sözü edilen pusula iliştilererek ulu makama iade bulunmakla, o bölümde buyruk ve ferman buyruk sahibinindir.

18 Ekim 1892

Padişahlık Başyazmanı

Süreyya”

“Yıldız Sarayı Başyazmanlık Dairesi

7992 No’lu Belge

“Sivas ili ve çevresi iller içinde Amerikalı misyonierlerin şu sırada sık sık gezmekte ve dolaşmakta oldukları, bildirilen iller valiliğinin belirtmesinden anlaşılakta olup, gerçekten Amerikalı misyonier olmayıp, o kılığa girmiş bir takım Ermeni bozguncusu olması kuvvetle akla geldiğinden ve gerçekten misyonier olsa bile, böyle iller içinde dolaşmaları ahaliye zararlı öğütlerde bulunmak amacına dayalı olacağı apaçık olduğundan, bunların gezip dolaşmalarının kesinlikle önlenmesi, buyurulan Hilafet makamı iradesi olmakla buyruk ve ferman buyruk sahibi hazretlerinindir.

3 Ekim 1905

***Padişah Hazretleri Başyazmanı
Tahsin”***

20. Yüzyılın Başında "Islahat" Kisveli Emperyalist Oyunlar

1895’te; Fransa, İngiltere ve Rusya, tüm büyük devletlerin güvencesi altında olmak şartıyla Osmanlı için Ermenilerin yaşadıkları bölgelerde uygulanmak üzere bir “*ıslahat tasarısı*” hazırlarlar. Bu “*ıslahat*” konusu, Berlin Antlaşması’nın 61. maddesinde bir taahhüt olarak yer alır. Madde şöyledir : “*Bab-a Âli, işi bundan fazla geciktirmek-*

sizin Ermenilerin oturdukları illerde yersel ihtiyaçların gerektirdiği ıslahat ve iyileştirmeleri yapmayı ve Ermenilerin Çerkes ve Kürtlere karşı güvenlerini sağlamayı üstlenir. O (Bab-ı Âli), bu amaçla alınan tedbirleri, onların uygulanmasını denetleyecek olan büyük devletlere muntazam surette bildirecektir”.

Bu husus, yıllarca gündemde kalır.

Balkan Savaşı'nda ilk Osmanlı yenilgisiyle birlikte 1912 sonbaharından itibaren Rus ve Avrupa basınında “*Ermenilere karşı Türk ve Kürt zulmü*” üzerinde duran bir sürü yazı çıkar.

3 Ocak 1913'te, İstanbul'daki Ermeni Meclis-i Millisi bu “*ıslahat*” işinde sağlam güvenceler elde edilmesini isteyerek Patrikhane'nin muhtelit (karma) meclisine güvenini bildirir.

Bu arada Doğu Anadolu vilayetlerindeki Rus konsoloları, birçok Ermeni köylüsüne Rus tabaası olmak için şu şekilde dilekçeler imzalatmaktadırlar :

“Bâlâda imzaları muharrer olan bizler, köyümüzde ne kadar emlak ve arazi varsa, civarımızda bulunan İslam Kürtler tarafından tamamen zapt olunarak ziraat edilmekte olduğunu arzederiz. Perkart ve Kanisati Kürtleri de düşman olduklarından bize her veçhile zarar iras etmekten çekinmiyorlar. Buna binaen hükümet-i âliyyenizin (Rusya'nın) tabi-

iyetine dahil olmayı tensip ettik. Ba'dema' ancak bu suretle âsude yaşayabileceğiz; yoksa eğer bu halde ve Osmanlı idaresi altında kalacak olursak emniyet-i şahsiyemiz kat'iiyen mefkud olduğundan artık burada imrar-ı hayat edemeyeceğiz. Binaenaleyh mey'us ve her şeyden mahrum olan bizler, Rus hükümet-i muazzamasının merhamet ve uluvv-ü atifetine iltica ederek bu babdaki muamelat-ı asilanelerinin (Rus konsolosunun) emir ve tebliğini istirham eyleriz”.

“Rus Turuncu Kitabı”n (“Livre Orange Russe 1914”; Doğu Anadolu ve Ermeni işleri hakkında Osmanlı-Rus görüşmelerini kapsar) ilk belgesi olan 9 Aralık 1912 tarihli raporunda, İstanbul Rus Büyükelçisi Girs, bu gibi dilekçelere dayanarak Ermenilerin Rusya’yı istediklerini hükümetine bildirmekte, şimdilik orayı almaya kalkışmanın erken olacağını ve “*ıslahat*” ile yetinmenin daha doğru olduğunu söylemektedir. Ancak, Osmanlı’nın durumu karmaşık bulunduğundan “*ıslahat*” ile beklenen sonucun elde edilmemesi ihtimali dolayısıyla Rus ordusunu Doğu Anadolu’ya sokmaya da hazırlanılabileceği eklenmektedir.

Ermeniler'e Verilen Taktik

İstanbul’daki Rus Büyükelçisi Girs’in, Ermeni Taşnak Komitesi Murahhası Doktor Zevrief’e söylediği şu sözler de, bu genel çizgiye uygundur :

“İmparatorluk hükümeti (Rus), Ermenistan’ın mukadderatıyla pek yakından ilgilidir. Ancak Ermeniler bu andaki durumun olağanüstü olduğunu gözden kaçırmamalı ve ihtiyatsız davranışlarıyla durumlarını daha da kötüleştirmemelidirler. Ermenilerin Avrupa gözünde Türk keyfi idaresinin kurbanları gibi görünedurmaları önemlidir ve (bu durumu bırakıp) ulusal amaçlarına erişmek için Türk askeri başarısızlıklarından faydalanmaya çalışan siyasal ihtilalciler durumunu takınmamalıdır. Dolayısıyla Ermeniler hiçbir biçimde Türkleri kışkırtmamalıdır ve hele bir ayaklanma işine başlamamalıdır. Avrupa karşısına siyasal dileklerle de çıkmamalıdır. Buna karşılık olarak Ermeniler basınlarıyla ve her türlü demeç ve gösterileriyle Kürtlerden ve Osmanlı idaresinden gördükleri dayanılmaz kötülükler üzerine genel bakışı çekmekte herhalde haklıdır”.

Bu arada, Rus Dışişleri Bakanı Sazanof, 16 Aralık 1912’de Paris ve Londra’daki büyükelçilerine yolladığı bir yönergede, Bab-ı Âli’nin, Berlin Antlaşması’nın 61. maddesiyle Doğu Anadolu vilayetlerinde yapmayı üstlenmiş olduğu “ıslahat” için bazı güvenceler sağlanması ve denetleme kurulması gerektiği konusu üzerinde yanında buldukları hükümetlerle (Fransa ve İngiltere) görüşmelerini bildirir.

Rusya’nın bu girişimi sırasında Doğu Anadolu’da nasıl bir hava estiğini, Ermeni komitecilerinin oradaki davranışlarını ve Rus hükümetinin orayı nasıl gördüğünü anlatma-

sı açısından Bitlis Rus Konsolosu'nun İstanbul'daki Rus Büyükelçisi'ne gönderdiği 6 Ocak 1913 tarihli rapor ilginçtir. Bu raporda şunlar söyleniyor :

Kışkırtmanın Yarattığı Ortam

“Balkan harbinin Bitlis Müslümanlarında yalnız Slav veya umum Hıristiyanlara karşı değil, bütün dünyaya karşı bir infial husule getirmiş olduğu ve Ermenilerin eskârını da heyecana getirerek onlarda daha mesut ve daha münevver bir istikbal ümitleri ve Türk hakimiyetinden kurtulmak fikirleri uyandırmış bulunduğu da tabiatıyla kabil-i red ve inkar değildir. Binaenaleyh iki taraf eskâr-ı umumiyesinin bu halde bulunması ve hususiyle Rusya'nın Van, Bitlis ve Erzurum'u işgal edeceği hakkında Ermenilerin yaydıkları haberler neticesi olarak en ufak bir sebep işin alevlenmesine meydan verebilir” ve bu suretle husule gelmesi mümkün olan umumi bir Ermeni-Müslüman çarpışmasında Ermeniler, Balkan yenilgilerinin fidyesi olabilirler. Bu Ermeni ve Müslüman husumeti, en ziyade Londra sulh müzakerelerinden önce Bulgarların Dersaâdet'e girmek üzere bulduklarına dair haberlerin vürudu sırasında son dereceyi bulmuş idi. Söylediklerine nazaran pazarda, Dersaâdet'ten gelen telgrafnâmeleri okuyan Müslümanlar, Hıristiyanlara karşı olan infial ve hiddetlerini güçlkle zapt edebiliyorlardı.

“Ermenilerde ise bunun büsbütün aksi hal görülebiliyordu. Bana bildirdiklerine nazaran Ermeniler, geceleri hanelerinde müzakerat tertip etmekte ve Bitlis Müslümanlarının hane ve arazisini kendi aralarında taksim eylemekte idiler. Zira Ermenilerin intizar ettikleri Rus askerinin vürudu üzerine Müslümanlar enval-i gayr-ı menkullerini terk ederek cenuba doğru çekileceklerdir.

“...
”

Amaç:

Ermeni-Müslüman Çatışması Yaratmak

“Ermeni efkâr-ı umumiyesinin bâlâda izah olunduğu hale gelmesinde Taşnaksutiyon cemiyetinin faaliyetinin büyük dahli vardır. Cemiyet-i mezkure Ermenilerle Müslümanlar arasında müsademat husule getirmeye ve Ermeniler için vilayet dahilinde meydana gelecek hal-i felaket neticesi olarak Rusya müdahalesini ve memleketin Rus askeri tarafından işgalini davet eylemeye muannidane çalışmaktadır.

“Birkaç vakit evvel Muş şehri kurbinde Sürp Karabet Manastırı’nda komite azası bir içtima akteylemiş ve bâlâda nakledilen surette ittihaz-ı karar eylediği gibi Dersâdet veya Cenevre’de toplanacak olan umumi kongreye de bir delege intihap ve i’zam etmiştir.

Hedef: "Rusya'yı Buraya Getirmek"

"Şimdi Taşnaklar, Ermeni milletinin felaket ve sefaletinden başka bir şeye yaramadıkları beyaniyle evvelce tamamen onlardan müteneffir olmuş olan asayişperver Ermeni ahalisi nezdinde iade-i namus etmek ve kendi tabirleri veçhile 'Rusya'yı buraya getirmek' kararına ittiba eyliyorlar.

"Bu maksatla Taşnaklar muhtelif vesaite müracaat ederek suret-i umumiyede Müslümanlarla ve suret-i hususiyede Osmanlı asakiriyle Ermenilerin tesadüm eylemesine çalışıyorlar. Mesela Bitlis ve Muş'taki Taşnak komitesi dehşet ve heyecan husule getirmek için pazardaki (çarşı) Ermenileri dükkanlarını kapatmaya sevketmişlerdir. Yine onlar, bir Ermeni fedai çetesi teslih etmiş ve bu çete Hizan kazasında Teşrin-i evvel ve sani (Ekim-Kasım) aylarında uzun uzadıya dolaştıktan sonra Ermeni mektep müfettişi ve Taşnaksutiyon taraftarı Rafael'in intikamını almak için birkaç Kürt öldürmüştür. Bütün bunlardan maksat Müslümanların Taşnaklarla müsademe etmesini teşvik idi. Tabii sonra Müslümanlar Ermeni köylerine hücum edecekler ve bu hal dahi ümit ettikleri veçhile Rusya'nın müdahal-i müsellahasına intaç edecek idi. Bu âmali te'kiden Bitlis Taşnaklarının ileri gelenleri, şayet Türkiye'nin hal-i hazırından bilistifade Rusları buraya getirmeyecek olurlar ise büyük bir hata etmiş olacaklarını beyan eyliyorlar.

“ ...

“Gerek şehirli ve gerekse köylü Ermeni ahalisi, memurin-i ruhaniyeleriyle birlikte her vakit Rusya’ya karşı teveccüh ve temayülleri izhar ve ifade etmişler ve Türk hükümetinin burada asayiş, kanun ve saadet-i hal tesisinden aciz bulunduğunu her vakit söylemişlerdir. Bir çok Ermeni Ortodoks mabedlerine kalbedilmek üzere kendi kiliselerini Rus asakirine takdim etmeyi şimdiden vaadediyorlar.

Balkan’ın hal-i hazırı, Slav ve Yunan hükümetlerinin Türkiye’ye galebe çalması Ermenilerin ezhanını tehyiç etmiş ve onların kalbini Türkiye’den tahlis-i nefis ümit ve meserretiyle doldurmuştur. İntikam hissiyle kaynaşan Ermeniler, Türk mağlubiyetlerini Allah’ın inayeti ve Ermeni sefalet ve muhakkıriyetinin intikamı olarak telakki ediyorlar. Bitlis, Erzurum ve Van şehirleri ile vilayetlerinin Kafkasya governa’larıyla (illeriyle) ve Kafkasya ahalisinin hali, ticareti ve vesait-i nakliyesiyle Ermenilerle meskûn vilayatin (Osmanlı illerinin) mukayesesi, Ermenilere, kendilerinin Türk hakimiyetinden hiçbir saadet ve hürriyet beklemeyeceklerini bir lisan-ı belîğ ile ihtar etmektedir. Ermenilerin ve zannederim Bitlis ve civarı Hıristiyanlarının bütün ümitleri Rusya’dadır.

Rus Konsolosluğu Devrede

“Ermenilerin Rusya’ya temayüllerinden bahsederken 1907 senesinde Bitlis, Diyarbakır, Ma’müretü’l-aziz Ermenileri tarafından iki yüz binden fazla imza ile kendilerinin Rus tabiiyetine kabul edilmesi hakkında konsalotumuza verilen istida ile 1904-5 senelerinde Süryanilerin, Ortodoksluğa kabulü için Rus papazları i’zami talebine mütedair teşebbüslerini tahattür eylememek nâ-bemahaldir. Bana 1903 senesinde tevdi edilen konsalotonun faaliyetinden bu iki vak’a, hem Hıristiyanların bu memleketteki hallerini ve hem de Rusya’ya karşı temayüllerini kâfi derecede gösterir. O vakitten beri Hıristiyanların hali pek az kesb-i salâh eyledi ve nazarları evvelki gibi Rusya cihetine ma’tuf kaldı. Şurası da sükût ile geçiştirilmemelidir ki, Bitlis Ermeni ahali arasında, vilâyât-ı sâirede olduğu gibi bazı riyakâr zenginler de yok değildir. Bunlar kendi menfaat ve rahatları için bütün Ermeni milletinin zararına olarak Türkler ve Türk memurlarıyla peyday-ı dostiye çalışıyorlar. Fakat bu hal muvakkat olup yalnız Türk hakimiyeti Kürdistan’da baki buldukça müşahade olunacaktır. Ermeni ve alelumum Hıristiyan milletinin bütün sunûfu Rusya’ya karşı olan temayüllerinde samimi ve yeknazardırlar. Bu hususta şehir ve köy ahali beyinde fark da yoktur.

“Sakin ahalinin nazarında manen sükût etmiş olan Taşnaksutiyon cemiyeti Ermenilerin itimadını tekrar ka-

zanmaya çalışıyor ve raporun yukarısında arz eylediğim veçhile Ermenilerle Kürtler ve alelumum Müslümanlar arasında müsademat husule getirerek ahvali karıştırmak ve Rusya'nın müdahale-i müsellahasına vesile izhar etmek teşebbüslerinde bulunuyor.

“Birkaç vakit evvel Van vilayeti hududu kurbindeki Garçkan ve Karkar mevakiinde zuhûr etmiş olan müsella Ermeni fedai çetelerinin son zamanlarda yapılan teşebbüs-ı mümasile meyanına idhali lazımdır. Bunlar dağlarda gezerek Kürtlerle müsademe fırsatını taharri eylemişlerdir.

“Taşnaksutiyon cemiyeti âzasının tavır ve hareketi ve Rusya'ya karşı revâbıtı Dersaâdet'teki merkez-i umumilerinin talimatına tâbidir...”.

Alman Kayser'inin Saptamaları

Çarlık Rusyası'nın “Asya Türkiyesi”ne yönelik bu emellerini, o tarihte diğer Batılı emperyalistler de farketmişlerdir. Örneğin Petersburg Alman Büyükelçisi Purtales'in Başbakan Betman-Holveg'e 23 Ocak 1913 tarihiyle yolladığı rapora Kayser II. Vilhelm'in kendi el yazısıyla düştüğü notlar ilginçtir. Anılan raporun ilgili bölümleri şöyledir. Parantez içinde ve altı çizili olarak verilenler, Kayser II. Vilhelm'in el yazısıyla olan notlarıdır :

“Bay Sazanof'la olan son konuşmalarında, Balkan Sa-

vaşı'nın devamı halinde belirecek tehlikeler üzerinde müzakere edilirken, mumaileyhin sözü birkaç kere Ermenistan'a (Doğu Anadolu vilayetleri demek istiyor) getirmiş olması (Bu, eski bir masaldır, artık!) ve orada Hıristiyanlara katliam yapılabileceği hakkında korkularını bildirmiş olması dikkatimi çekti (Bunlar, müdahale ve ilhak için bir sebep olsun diye, teşkilatlandıracaklardır! Donanma nümayişi de bu işe yarayacak!). Bakan (Sazanof) şu mülahazada bulundu : 'Sınırlarımızın ta yakınında vukua gelecek karışıklıklar bizi kayıtsız bırakamaz ve böyle bir şey vukua gelince de müdahale etmemek elimizden gelmez'.

“... ”

“...Dışişleri Bakanlığı'yla (Rus) münasebetleri besbeli olan bir takım gazeteler, Ermenistan lehine ilgi uyandırma ve oradaki Hıristiyanları korumak amacıyla gerekirse bir Rus müdahalesinin zaruriliğine işaret etmeye açıktan açığa uğraşıyorlar (Pastırma ile fareleri tutarlar!-Bir Alman atasözü).

“... ”

“...Bay Sazanof dün, Avusturya-Macaristan Büyükelçilik Müsteşarı'na (Kont Çernin) demiş ki: 'Ermenistan'da kargaşalıklar çıkmasına mani olmak için orada ıslahat yapılmasını hükümetine tavsiye etmesini buradaki Türkiye Büyükelçisi'ne ısrarla tavsiye ettim' (Makedonya'da oldu-

ğu gibi mi? İşte tam Voronzof'un korktuğu!). Turhan Paşa, bu Rus tavsiyesinden bana bir şey söylemedi; ancak, Ermenistan'da Rus emelleri hakkında fevkalade itimatsız bir şekilde bahsetti (Haklı olarak!). Büyükelçi bundan birkaç hafta evveline kadar Rus siyasetinin ölçülü ve samimi karakterini tamamen teslim ediyordu; şimdi ise bana, Bakanın (Rus) ona karşı tavrının esaslı surette değiştiğini ve bunun kendisine itimatsızlık verdiği söylüyor (Tabii! Çünkü İstanbul'da her şey çorba!). Rusya'nın, henüz meydana vurmamak istemediği bir plan tasarlamakta olmasından korkuyor (Diplomat olmayanlar için bu haftalardan beri besbelli idi!). Turhan Paşa, Ermenistan'da Hıristiyanların durumunun tehlikeli olduğu iddiasının tamamen boş olduğunu söyledi; buna karşılık, işlerine gelirse, Kafkasya yolundan Ermenistan'da kargaşalıklar çıkmasının Ruslar'ın tamamen elinde olduğuna hiçbir şüphe olmadığını ileri sürdü (Doğru; öyle olacak!)”.

Avusturya Ateşemiliteri:

"Ruslar, İngiltere ve Fransa ile Birlikte Ermeni Hareketi Hazırlıyor"

Londra'daki Avusturya-Macaristan Ateşemiliteri Binbaşı Horvath'ın Genelkurmay Başkanı General Konrad fon Höcendorf'a aynı tarihlerde yolladığı raporda da aynı tespitler yapılmaktadır :

“Görünüşe göre Ruslar, İngiltere ve Fransa ile birlikte Ermenistan’da (Doğu Anadolu vilayetleri demek istiyor) bir hareket hazırlamaktadırlar. Bay Sazanof, bizim Büyükelçimize bu şartlar içinde Ermenistan’da olup bitenlere hiçbir harekete geçmeden bakamayacağını söylemiştir. Aynı intibai, buradaki Alman Büyükelçisi, Sör E. Grey’le yaptığı bir konuşmadan da almıştır”.

"Masum" Ermeni Hareketinin Faaliyetleri

Balkan Savaşı sona ermek üzere iken Ermeni sorunu, başta Rusya olmak üzere büyük devletlerce giderek kızıştırmış ve bir bekleme devresine sokulmuştur. Balkan Savaşı sona erince, onun ele alınması ve Anadolu’nun bu temelde parçalanması düşünülmektedir. Ermeni komite ve partileri de buna razı olmuşlardır. Taşnakların 18 Mart 1913 tarihli gizli genelgesi bunun kanıtlarından biridir. Bu genelgede, Ermeni sorununun siyasal bakımdan nasıl gelişeceği, bir yandan Doğu Anadolu’da, öte yandan Ermeni kitleleri arasında nasıl bir çalışma yürütüleceği açıkça anlatılmaktadır.

Genelgenin önemli kısımlarını aşağıya alıyoruz :

“(Gayet Mahremdir) : 5 Mart 1913 (Rumi)

“Arkadaşlar,

“Balkan Harbi'nin yeniden başlaması muhit-i siyasiye-yi tekrar karıştırdı. Bu münasebetle Ermeni meselesinin vaziyeti de tahaffüf etti (hafifledi) zannolunur. Hakikatte mesele böyle değildir. Çünkü muayyen zevat, hey'etler ve bilhassa cemiyetimiz, Ermeni meselesini ileride diplomasi masasına vaz'etmek (koymak) ve istifade-bahş bir surette hallini temin amacıyla zemin ihzar eylemek (hazırlamak) için müracaat ve teşebbüsat-ı siyasiyede bulunmuşlardır. Bu hususa dair bürodan gelen mektuplardan âtideki muhim malümatı istihrac ediyoruz (çıkartıyoruz):

“Ermeni davası hakkında size üç nokta tebliğ edebiliriz:

“1. Davamız bu süferâ (elçiler) konferansına ithal edilmeyecektir.

“2. Üç devlet, Fransa, İngiltere, Rusya sulhun suret-i nihaiyede akdinden sonra bizim meselemizi ele almaya karar vermişlerdir.

“3. Bu üç devlet de, Ermeni vilayetinde hususi bir idare tesisi hakkında müttehidü'l-fikirdirler. Yani, tabir-i âharle, bu suretle ıslahatın tatbiki temin olunacaktır. Paris'te Puankare, Londra'da Sör Edvard Grey, Petersburg'da Sazanof ve bunların İstanbul'daki süferası (elçileri) bu fikrin dermeyan ve şimdilik biraz intizar vaziyetinde.

bulunulmasını tavsiye etmişlerdir.

“Aralarında Balkan komitesinin en tesirli azası da dahil olan Londra’daki ‘İngiliz-Ermeni komitesi’ epeyce faaliyettedir.

Emperyalistlerle Sıcak İlişkiler

“Bunlar, altı devlet hükümdarıyla kabinelere gayet müessir bir muhtıra vermişler ve bu muhtıranın bir suretini Cemahir-i Müttehide- Amerika Reisi’ne (Amerika Birleşik Devletleri Başkanı’na) (Taft’a) göndermişlerdir. İngiliz, Fransız, Rus süferasının Ermeni meselesiyle iştigal etmeleri için talimat aldıkları hakkında mevsuk malumatımız vardır. Diğer devletlerin de iştirakini ve hiç olmazsa muhalefet etmemelerini temine bezl-i vücüt ediyoruz. Şimdilik şurası muhakkaktır ki, Ermeni meselesi Süfera Konferansı’na dahil olmayacaktır. Halk bundan müessir olmamalıdır. Çünkü Asyây-ı Suğra meselesinin Rumeli meselesinin halinden sonra mezubahs edilmesi takarrür etmiştir. Fransa hükümeti ve sefareti davamıza karşı pek ziyade hararetle sarılıyor. Fakat en mühim nokta, İngiltere ile Rusya arasında Ermeni meselesinden dolayı ihtilaf zuhur etmemesidir. Petersburg’da Ermeniler, Başvekil ve Hariciye Nazırı’na müracaat etmişler ve müracaatları samimiyetle kabul olunarak İstanbul sefirine talimat vereceklerini beyan ile beraber aynı zamanda –garip görünüyor- Fransa ve İngilte-

re'de propaganda yapılmasını tavsiye eylemişlerdir.

“Evvelce de size yazdığımız veçhile teklifatımızı Patrikhane hemen aynen kabul etti. Şimdi her noktanın esbab ve tafsilatıyla iş'arını rica ediyorlar. Şimdi bizi meşgul eden bu cihettir. Hutut-ı esasiyeyi, mufassalan ve serian göndereceğimizi ümit ediyoruz.

Çete Faaliyetleri ve Parasal Destek

“Petersburg'dan buraya İstanbul Ermeni mahalifiyle görüşmek üzere iki Ermeni murahhası geldi ve kafi malumat-ı mühimme istihsaliyle avdet ettiler. Van'da müdafaa-i şahsiye çetelerimizin Kürtler üzerinde epeyce tesir yaptığı ve valinin de bizzat siyasetinden dönmeye başlayarak bizim oradaki heyetlerimize tekarrübe çalışmakta olduğu yazılıyor.

“Siyasi mesâilimizle beraber aynı zamanda memlekette müdafaa-i şahsiya meselesi de vardır ki, bu en mühim mesele-i hayatiyedir. Memleketin vaziyeti bazı menatıkta Ermeni unsuru için gayr-ı kabil-i tahammül bir hale gelmeye başladı ve bu sefer de şu siyasi fırtınayı geçirerek yaşayabilmek için bütün nazar-ı dikkatimizi o tarafa çevirmekliğimiz elzemdir.

“Arkadaşlar! Hal-i hazırı göz önüne getirerek şubelerden âtideki mevaddı ricâ ederiz:

“1. 1913 Âzâlık tahsisatının derhal cemiyle irsali,

“2. Taşnaksütüyon’a mensup salib-i ahmer, musiki, tiyatro vesaire cemiyetlerin faaliyetlerinin daima müdafaa-i şahsiye menfaatine masruf olması için tebligat ifası,

“3. Ahalinin iyi kısmının daima bizimle beraber olduğuna emin olarak propagandalara, mitinglere devam olunması,

“4. Hayrenik gazetesinin açtığı “Yaşamak İçin” ianesine kuvvet verilmesi,

“5. Ziyafetler, düğünler, yortular gibi içtimaatta müdafaa-i şahsiye için para toplanması”.

Kendi Raporlarından "Ermeni Örgütlenmesi"

İleride aktaracağımız gibi, bugün Avrupa'da "Ermeni sorunu" temelinde Türkiye aleyhine sürdürülen kampanyalarda Mustafa Kemal, "Ermeni ve Rum katili" Ermeni çeteciler ise "umutsuzluğun verdiği cesaretle savaşan aile reisleri" olarak nitelendirilmektedir. Bu iftira kampanyasını Ermeni isyancılarının kendi belgeleri yalanlamaktadır.

"Ermeniler hep mazlum muydu?" sorusunun yanıtını Taşnak Partisi'nin 1910 yılında Sosyalist Enternasyonal'e verdiği "gizli" raporda buluyoruz. Rapor ana hatlarıyla şöyledir:

"Türk Ermenistanı'nda bir halk örgütlenmemiz mevcut. İki büyük Ermeni vilayeti olan Van ve Bitlis'te 1908'e kadar bayrağımız altında bütün köylüler toplanmıştı ve politik gruplar olarak örgütlenmişti. Bu gruplar savunma ve saldırı için talim ettiriliyordu. Bunlar, fedailerin hareketli ya da uçan çeteler halinde ihtiyaçlarını karşılamak, kaçmalarını, saklanmalarını sağlamakla yükümlüydüler. Ve özellikle Kürt çeteleriyle mücadeleye çalışıyorlardı. Bu seyyar çetenin yanısıra her köyde diğer gruplar da vardı:

"1) 30-50 kişilik vurucu militan grup.

2) Yardımcı ya da maliyeci grup ki, maddi kaynakları sağlıyordu.

3) Askeri grup, silahları sağlamakla yükümlüydü.

4) Kadın grubu, habercilik ve mektup taşıma işiyle görevliydi.

"Böylece bütün geniş Muş ovasındaki halk, Sassun'da 100 köy ve Vaspukar ve diğer yerlerde de herkes örgütlenmişti.

"1908'e kadar gizli olarak ve geceleri çalışılıyordu. Silah taşınması, propaganda, halkın silahlandırılması, atış talimleri hep geceleri yapılıyordu. Bu faaliyetler esas olarak siyasi ve ihtilalciydi. Bugün de devam ediyor ama açık olarak."

Avrupa Kamuoyundaki Çalışmalar

Bu dönemde, yani 1913 yılında, günümüzde olduğu gibi, Avrupa'nın dört bir yanında Ermeni komiteleri oluşturulmuş, bu temelde yoğun bir faaliyete girişilmiştir. Günümüzdeki benzerliği aktarmak açısından, Tiflis'te yayımlanan "Meşak" gazetesine 1 Nisan 1913'te Paris'ten gönderilen bir yazıyı aktarıyoruz:

"Avrupa memalik-i muhtelifesinde Ermeni meselesinin müdafası için komisyonlar teşekkül etmiştir. Londra'da Balkan Komitesi, bir Ermeni Komitesi teşkil etmiştir. Bu komite, memalik-i sairedeki cemiyetlerle akd-i münasebet etmiş olup, an-karip beynelmilel büyük bir miting tertip edecektir. Fransız Komitesi, Paris'te General Lakrua'nın (Lacroix) taht-ı riyasetinde teşekkül etmiştir. Berlin'de bir komite vücuda getirilmiştir.

"Memalik-i muhtelifede zevat-ı meşhureden bulunan İngilizler, Fransızlar, Almanlar ve İsviçreliler, Ermeni meselesi lehinde propaganda için Ermenilerden ayrı olarak hususi komiteler teşkil etmişlerdir; bu komiteler birbirleriyle münasebette bulunup gayet faide bahş bir faaliyette-dirler.

"Petersburg'da dahi Rus meşahirinden mürekkep bir komitenin teşekkül etmesi arzu edilmektedir".

Sıra "Osmanlı Asyası"nın Paylaşılmasında

Balkan Savaşı'nın sona ermekte olduğu koşullarda, sıra artık "Osmanlı Asyası"nın paylaşılmasına gelmişti. Bunun için de "Ermeni sorunu" adeta bir manivela olarak kullanılmaktadır. Osmanlı Hükümeti'nin dayandığı Almanya bile bu pastadan pay almak hesabı içindedir. Batı emperyalizminin Anadolu'yu paylaşmaya yönelik bu ihtirasını göstermesi bakımından, İstanbul'daki Alman Büyükelçisi Vangenhaym'ın Alman Başbakanı'na yolladığı 21 Mayıs 1913 tarihli rapor dikkat çekicidir :

"Şark meselesi Balkan Harbi dolayısıyla, biri Avrupa'ya ve diğeri Asya'ya ait olmak üzere iki kısma ayrılmıştır. Bu zamana kadar Avrupa Türkiyesi'ni teşkil etmiş olan ülkeler için mesele şimdi şöyledir :

"Türkiye'nin yerine geçen Balkan devletleri arasındaki münasebetler ne şekil alacak ve bu münasebetler Balkan devletleriyle büyük devletler arasında ve büyük devletlerin kendi aralarındaki münasebetler üzerinde ne gibi tepkiler yapacaktır? Şark meselesinin Küçük Asya'yı alâkadar eden kısmı ise şu kelimelerle ifade olunabilir: Türkiye'nin geri kalan kısmı yaşamaya muktedir midir, yoksa çökmeye mi mahkûmdur?"

"Dünya, Asya Türkiyesi'ni Avrupa Türkiyesi'nin bir zeyli olarak görmeye alışmıştı. Avrupa Türkiyesi'nin mev-

cudiyeti, Avusturya ile Rusya arasındaki zıddiyetten dolayı kâfi derecede emniyet altına alınmış addolunduğundan, Asya Türkiyesi de taarruzdan az çok masun telâkki olunuyordu.

“Harp hadiseleri bütün bu nazariyeleri altüst etmiş bulunuyor. Avrupa Türkiyesi ortadan kalktı. Statükonun hiç olmazsa Küçük Asya hakkında muteber olması icap ettiğini iddia etmek için, yırtılmış olan Berlin Muahedesi’ni kağıt sepetinden çıkarmaya hiçbir devlet teşebbüs etmeyecektir. Bunun içindir ki, Küçük Asya meselesi, devletlerin şimdiye kadar cari olan şark siyasetinin an’anelerinden ve naslarından ayrılmış olarak mütalaa edilmesi icap eden yepyeni bir meseledir.

"Ekonomik Menfaatler İçin Müdahale Meşrudur"

“Yeni Türkiye için müsait olan nokta, sakinleri arasında yabancı devletlere mensup olup Osmanlı hakimiyetinden kurtulmak isteyen insan adedinin, şimdi artık nispeten az olmasıdır. Balkan milletleri arasında yalnız Rumlar’ın Küçük Asya’da etnografik menfaatleri vardır. Fakat umumiyetle memleketin kenarında bulunmakta olan bu menfaatler –İstanbul’un elde edilmesine matuf olan Yunan propagandası İslav mukavemetine maruz olduğundan- Türk İmpara-

torluğunun mevcudiyetini, Mahmut Şevket Paşa'nın tahmin ettiği gibi, ciddi surette tehdit etmemektedir. Fakat bugün milletler fetih arzularına bahane olarak yalnız etnografik prensipler ileri sürmüyorlar. Herhangi bir yabancı memlekete müdahale etmek isteyen bir memleketin nizamını sarsabilen veyahut onun tarafından bu memlekete yatırılmış yüksek ekonomik kıymetleri tehlikeye düşürebilen bir huzursuzluk hakimdir diye de müdahale meşrulaştırılabiliyor. Rusya için müdahale imkanları şarki Anadolu'da, Fransa için Suriye'de ve İngiltere için de Basra Körfezi havlisiyle Arabistan'da mevcuttur. Bizim için de nazari olarak Bağdat hattı muntikasında mevcuttur denebilir. İngiltere cenubi Arabistan'da, nüfuzunu yavaş yavaş mukaddes şehirlere doğru ilerletmek için muhtelif kabileleler arasındaki geçimsizlikleri kullanıyor. Osmanlıların hakimiyeti altında bulunan millet ve kabilelerin birçoklarında istiklal ve ayrılma temayülleri görülüyor. Bu temayüller ya yabancı devletler tarafından uyandırılmakta, yahut da herhangi bir yabancı devletin kendilerini himayesi altına almak isteyeceğine dair yerlilerin beslediği ümitten hasıl olmaktadır. Hatta bugün asıl Türkler arasında da kendi ırklarının istikbalinden ümitlerini kesip bir yabancı işgalini isteyenler vardır. Türk milletinin zeki olan kısmını derin bir nevmidi, bir depression kaplamıştır, geri kalan kısım ise büyük bir lakaydi içine gark olmuş bulunuyor. Memleketin finansı ağır surette sarsılmış, vergi yükleri tahammül edilemeyecek

bir raddeye gelmiştir. Ordunun maneviyatı bozulmuş, zabitan heyeti içine siyasi nifak girmiştir. Devlet memurları arasında sıra ve dereceye saygı kalmamıştır... Vereceğimiz hükmü temellendirmek için basit bir tarh ameliyesi kifayet eder! Asya Türkiyesi kendi kuvvetiyle kendisini muhafaza etmeye kadir değildir.

"Küçük Asya"ya Yerleşme Hazırlığı

"...Herhalde dahili harpler ve anarşi, devletlerin müdahalesine ve Türkiye'nin taksimi meselesinin ortaya atılmasına sebep olacaktır... Biz Türkiye'de münhasıran ekonomik menfaatler peşinde koştuk. Bu menfaatlerin ve yarattığımız kıymetlerin, bize karşı düşmanlık hissi besleyen yabancı devletlerin kontrolü altına girmesini Alman milleti kabul edemeyecektir. Küçük Asya'da yerleşmekle bir Akdeniz devleti haline girmiş oluruz. Yeni mülkümüzü dünya münakalatına bağlayabilmek için, zamanla bahri üs olarak inkişaf edebilecek olan bir liman edinmekliğimiz icabeder. Dünyanın bugünkü vaziyetine bakılırsa, Mısır'ın yakınında bir yerde askeri bakımdan yerleşmemize İngiltere'nin muvafakat etmeye hazır olması pek az muhtemeldir. Bunun için Türkiye'nin taksimi, bizi İngiltere ile ağır bir ihtilafa sevk edebilir; ve böyle bir ihtilafta kendimizi, bizim için çok gayr-ı müsait olan şartlar içinde müdafaa etmek zaruretinde kalırız. Bundan maada,

bugün Küçük Asya'da yerleşmeye hiç hazırlanmış değiliz. Hatta nerede yerleşeceğimizi de kat'i olarak bilmiyoruz. Rusya, Fransa ve İngiltere tamamen muayyen menfaat muntıklarına maliktirler. Bizim menfaatlerimiz Bağdat hattının uzunluğunca imtidat etmekte ve bütün Küçük Asya'yı bir baştan bir başa kat etmektedir. Fakat bunlar hakikat-i halde reel olmaktan ziyade ekonomik mahiyettedirler. Türkiye'de malik olduğumuz mektep, kongregasyon ilh.. nevinden müesseseler, Fransa'nın, Rusya'nın ve İngiltere'nin asırlardan beri yarattıkları ve bugün memlekette kök salmış olan müesseselerle ehemmiyet bakımından mukayese edilemeyeceği gibi, bunların mühim bir kısmı ileride başka memleketlere geçmesi zaruri bulunan sahalarda bulunmaktadır. Birçok sahalarda geriye kalmış bulunuyoruz. Rakiplerimize yetişmek zaruretindeyiz, bunun için en gayretli çalışmalarla dolu uzun zamanlara muhtacız. Binaenaleyh, siyasetimizin hedefi ancak Türkiye'nin inhilaline (parçalanmasına) mümkün olduğu kadar uzun bir müddet ve hiç olmazsa, şimdilik, mani olmak olabilir.

"Bunun için tek vasıta vardır, bu da Türkiye'nin yabancı devletler tarafından reorganize edilmesidir... Yalnız istişari rey hakkına sahip ıslahatçıların çağırılması ile iktifa etmek (yetinmek), hiçbir veçhile kifayet etmez. Bilakis burada lazım olan devlet fonksiyonlarının, emirleri madun (ast) ma-

kam ve şahıslar için vacibü'l-eda olan yabancı memur ve askerler tarafından hakiki bir surette kontrol edilmesidir...

"Türkiye'nin Parçalanmasına Hazırlanmalıyız"

"İngiltere ile Almanya arasında kat'i bir barışmanın hareket noktası olabilecek olan Türkiye toprağı üzerinde bir İngiliz-Alman işbirliği fikri, bittabi pratik siyasetçi için evvel emirde bir ümit ve erişmeye değer bir idealden (ülküden) başka bir şey olamaz...Bunun neticesi olarak, en kötü ihtimallere karşı hazır bulunmalıyız, yani İngiltere ile Almanya daha uzun müddet ayrı ayrı yürüdükleri takdirde Türkiye'nin gayri kabil-i ictinab olan parçalanmasına hazırlanmalıyız.

Anadolu'yu Parçalama Planları

"Küçük Asya ülkesi dahilinde hangi mıntıkların bizim için menfaat mıntıkası olarak mevzubahis olduğunu tetkike mecbur olacağız. Aşağıdaki fikirleri, bu sahada ilk orientation (yol bulma) denemesi olarak arz ediyorum:

"Ekonomik menfaatlerimiz her ne kadar hemen hemen bütün Asya Türkiyesi'ne şamil ise de, asıl menfaatler mıntıkası olarak, ancak büyük rakiplerin ehemmiyetli menfaat-

lerinin henüz mevcut olmadığı yerler mevzubahis olabilir. Bu düstura göre şu mintikalar mevzubahis olmamalıdır:

“1. Karadeniz ve Marmara denizinin sahil mintikaları; buralarda Rusya ile çarpışmamız muhtemeldir.

“2. Anadolu'nun garp sahillerinden sekenesinin ekseriyeti Rum olan kısımlar.

“3. Fransız nüfuzunun galip olduğu Suriye ve Palestin (Filistin).

“4. İngiltere'nin, Mısır ve Hind'deki ülkelerinden dolayı yabancı nüfuzuna kapadığı mintika, yani Arabistan ile Basra Körfezi'nin civarı.

“Bu mintikaların tenzilinden (düşürülmesinden) sonra bize, genişliği takriben 400 km. olup, Eskişehir-Antalya hattından İran hududuna kadar uzanan bir saha, yani sırf Alman idaresinde yapılan inşaatla münakalata açılmış veya pek yakında açılacak olan havali kalıyor. Merkez noktası İskenderun Körfezi'nin etrafındaki saha olan bu bölgede, şimdiye kadar o kadar çok kültür işi başardık, o kadar büyük ekonomik kıymetler yatırdık ki, menfaatlerimiz tekele benzer bir karakter kazanmaktadır. Bu hususta Kilikya'yı ve Konya ovasını misal olarak zikredebiliriz. Bağdat hattının itmamından sonra -lazım gelen teşebbüs ruhu mevcut olursa- İskenderun Körfezi'nin hinterlandının bütün geri kalan kısmı dahi Alman nüfuzu altına sokulabilir.

Anadolu Haritası Yeniden Çiziliyor

“Bu hinterlandın sınırlarını, şüphesiz mal mübadelesini Iskenderun üzerinden değil de, başka bir deniz limanından daha rahat ve ucuz yapan mintikanın başladığı yerde aramak icabeder. Bu münakalat hududu, şimal-i şarkide takriben Akşehir ve cenub-i şarkide Kerkük civarındadır. Arada bulunan ve Bağdat hattının tâli hatlarıyla münakalata açılacak olan bütün saha, Iskenderun parlak coğrafi vaziyetine uygun bir ehemmiyet kazandığı takdirde, hinterlandı başka memleketlerin menfaat mintikası arasında daraltılmamalı ve Almanya'nın siyasi nüfuzuna kayıtsız ve şartsız olarak mahfuz tutulmalıdır. Bu sahanın yayılışı ilişik haritada kırmızı tarama hatlarıyla gösterilmiştir. Burası iki noktada yabancı menfaatlere temas etmektedir: Fransız menfaatlerinin cenuptan gelerek nüfuz ettiği Halep'te ve Rusların, tahdidi güç siyasi iddialar ileri sürebilecekleri Van Gölü'nde. Halep'in Fransa için tali bir ehemmiyeti olabilir; zira Şam ve tavizat (karşılık) konusu olarak çok kıymetli olan Hayfa, Fransa'nın nüfuz mintikası içinde bulunuyor. Buna mukabil Halep, Bağdat hattının orta kısmının idaresi için ideal bir merkez noktasıdır.

“Menfaat mintikamızın şimal-i şarkiyeye doğru mümkün olduğu kadar fazla mikyasta tevsii (genişlemesi) iki sebepten dolayı lazımdır:

“Mezopotamya ovasının şimalindeki dağlık mintıkada oldukça zengin madenler vardır. Diyarbakır’ın şimal-i şarkisinde Ergani’de zenginlik ve kemiyet bakımından Rio Tinto ve Katanga madenlerinden üstün olduğu muhtemel olan bakır madenleri bulunmuştur. Büyük Zap’ta ve İran hududundaki dağ silsilesinde petrol ve ağaç; yani tedariki Bağdat hattı için hayati bir mesele teşkil eden iki madde bulunuyor.

“İhtimamlı tetkikler ve selahiyet sahibi alâkadarlarla yaptığım müzakereler neticesinde, haritada kırmızı olarak taranmış sahanın, dar manada menfaat mintikası olduğunu iddia etmeliğimiz ve bu sahanın Türkiye’nin melhuş (akla gelebilen) bir likidasyonunda (tasfiyesinde) bize düşmesi lazım geldiği düşüncesine vardım.

“Mintikanın haritada mavi olarak taranmış olan bakiyesi geniş manada menfaat mintikamız telakki olunabilir. Burası gayet kıymetli iki kısmi ihtiva etmektedir: Avrupalı göçmenlere uygun olan Garbi Anadolu yaylası ve pamuk memleketi olarak parlak bir istikbale doğru giden Orta Mezopotamya; dar manadaki menfaat mintikamızı bu sahalar da teşmil edip (genişletip) etmeyeceğimiz ve ne dereceye kadar teşmil edebileceğimiz, ekonomideki ittisa (gelişme) kuvvetimize ve rakiplerimiz arasında alacağımız mevkie tabi olacaktır.

“Nihayet, Asya Türkiyesi’nde bir mintika daha vardır

ki, burada şimendifer inşaatımız ve imtiyazlarımız sayesinde mühim ekonomik menfaatlere malik olmaktakiğımıza rağmen, başkalarının hayati menfaatleri bizimkilerle çarpışmaktadır; öyle ki siyasi nüfuzumuzun bu sahaya teşmili bugünkü şartlar altında imkânsız addolunmalıdır (Burası haritada mavi ve kırmızı noktalarla gösterilmiştir). Bağdat hattının baş ve son kısımlarından elimizi çekmekle şüphesiz büyük bir fedekarlık yapmış oluruz. Bu feragatimize mukabil şayan-ı kabul tavizat (karşılık) olarak ancak her nevi ekonomik zarara karşı müessir garantiler ve başka taraftaki menfaatlerimizin samimi surette vikayesi (korunması) mevzubahs olabilir”.

Avusturya İhtirasları

Alman hükümeti, Osmanlı'nın paylaşılmasıyla ilgili düşüncelerini Avusturya'ya da açmıştır. Alman Dışişleri Bakanı Yagov, 14 Mayıs 1913'te Viyana'da iken bu konuda Avusturya Dışişleri Bakanı Berştold (Berchtold) ile konuşmuştur. Yagov Berlin'e döndükten sonra Viyana'daki Alman Büyükelçisi Çirşki (Tschirschky) ona kendi el yazısıyla şu gizli mektubu yollar:

“Ekselansınızla fikir teatisinde bulunmuş olmaktan dolayı duyduğu zevki bildirdiği tamamen mahrem ve uzunca bir mukâlemede, Kont Berştold, Küçük Asya'nın taksiminde ileri süreceğimiz istekler hakkında planlarımıza dair

kendisine yapmış olduğunuz telmihlerden (sezdirmelerden) bahsetti; Avusturya-Macaristan hükümetinin, böyle bir ihtimali bütün teferruatıyla henüz derpiş etmediğini, fakat bittabi diğer Avrupa büyük devletlerine bir hisse düşünce Avusturya-Macaristan'ın da yalnız başına bu işten hiçbir hisse almaksızın çıkamayacağını tekrar etti. Almanya'nın küçük Asya'daki araziye ait iddialarının çıkış noktası olarak Iskenderun Körfezi ile Mersin-Adana'yı kabul eylediğiniz ve Almanya'nın, asıl Ermenistan hariçte kalmak üzere, 'Anadolu'yu kendisine isteyeceği Ekselansınız tarafından Konta bildirilmiş.

“Nazır, 'Anadolu' mefhumunun Berlin'de nasıl tahdid edildiğini ve bilhassa Garp cihetinde metalibimizin (isteğimiz) nerelere kadar gittiğini bilip bilmediğimi sordu. Bu sualine cevap verecek vaziyette olmadığımı bilmukabele söyledim. Bunun üzerine Nazır bir haritayı aldı ve bundan birkaç sene evvel Antalya Körfezi etrafındaki yerlerin –yani eski Pamfilya ve Kilikya eyaletlerinin- bir Avusturyalı tarafından muayene edilip buraların işgale değer yerler olup olmadığının tetkik olunduğunu söyledi. Tetkikinin neticesi gayr-ı müsait değilmiş. Nazır, bu memleketler başka devletlerce talep edilen menfaatler muhitine dahil olmadığından, Avusturya'nın buralarda Alman menfaatleriyle çarpışmayacağını ümit ettiğini bildirdi ve dedi ki: şarkta ve belki de şimalde Almanlarla komşuluk burada iyi bir te-

sir yapacak mahiyettedir. Bundan başka, Avusturya için, güzel bir liman olan Hayfa, hinterlandı ile birlikte, belki mevzubahs olabilir. Bu son mintikalar, Suriye'de Fransızlar'a ait nüfuz mintikasının cenubunda bulunmaktadır, fakat Kilikya'dan daha az mümbit olmak gibi bir mahzuru haiz olmaktan maada, burada Fransızlarla ve ihtimal ki cenup tarafından da İngilizlerle şayan-ı arzu olmayan bir komşuluk mevzubahs olacaktır.

“Ayrıca bir mesele de, İtalya'nın nereye yerleşeceği meselesidir. Ben Tunus'u işaret ettim. Buna karşılık olarak Kont Berştold, İtalya'nın küçük Asya'nın garbı hakkında da metalibde (istekte) bulunacağını söyledi. Bu hususta hiçbir şeyden haberdar olmadığımı ve hiçbir zaman bu istikamette bir ima ve telmihe şahit olmadığımı cevaben söyledim.

“Nihayet Nazır, Marki Pallaviçini'nin (İstanbul'daki Avusturya-Macaristan Büyükelçisi) yeni gelmiş olan bir raporunu okudu; Büyükelçi 'bunda Rusya'nın küçük Asya'nın Karadeniz sahilini baştan başa işgal edeceğini ve bu yoldan İstanbul'a erişeceğini ve bu suretle Rusya'nın Çanakkale Boğazı'na hakim olup Akdeniz'de esaslı bir mevki kazanacağını kaydederek Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun en mübrem menfaatinin Asya Türkiyesi'nin idamesinde olduğunu bildiriyor.

“Bu fırsattan bilistifade, Asya Türkiyesi'nin idamesini –bilhassa memleketin mali bakımdan zaafa düşmesini iste-

mediğimden dolayı- bizim de şiddetle arzu ettiğimizi tekit etmek istedim. Küçük Asya'nın taksimine dair bütün planların gizli tutulmasının elzem olduğuna Nazırın nazarı dikkatini büyük bir ısrarla tekrar celbettim”.

Görüldüğü gibi, o tarihte Batı emperyalizmi, gözünü Anadolu'ya dikmiş, haritayı açmış, pazardan karpuz seçmesine bölgeler seçmekte, ülkeyi nüfuz ve menfaat alanlarına göre paylaşmaya hazırlanmaktadır. İşte, Ermeni sorunu bu hesapların bir aracı haline getirilmiş, “*Büyük Sovyet Ansiklopedisi*”nde de tahlil edildiği, gibi Türkiye'deki merkezkaç kuvvetlerden biri olan Ermeniler kışkırtılıp, Ermeniler ile Müslümanlar arasında “*mukatele*” (boğazlaşma) yaratılarak, emperyalist müdahalenin koşulları sağlanmaya çalışılmıştır. 1915 tehciri öncesinin gözlerden kaçırılmak istenmesi, bu tarihi gerçeklerden korkulduğu içindir.

Şimdi, geçen yüzyılın başında kendi kışkırtmalarıyla yarattıkları Türk, Kürt, Ermeni kökenli insanların kıyasıya boğazlaşmasının sorumluluğunu genç Türkiye Cumhuriyeti'ne yıkarak, tekrar zayıf düştüğüne inandıkları Türkiye'den Milli Kurtuluş Savaşı'nın intikamını almak istemektedirler. Tasarılarında, mahkum etmeye çalıştıkları dönemin 1915 öncesinden koparılması ve 1923'e kadar uzatılması da bundandır.

Almanya Büyükelçisi'nin Tespiti: Türkiye'de Ermenilerin Kötü Durumda Oldukları Yalan

Ermenilerin de yaşadığı Doğu Anadolu illerinde büyük devletlerin denetiminde “ıslahat” yapılması konusunda Osmanlı Devleti üzerine baskıların yoğunlaştığı koşullarda, İstanbul'daki Alman Büyükelçisi Vangenhaym'ın 10 Haziran 1913 tarihli raporu gerçek durumun ne olduğunu göstermektedir :

“Türk Devleti'nde Ermenilerin durumunun fevkalâde iyi olduğunu hiç kimse iddia edemez, fakat öte yandan da Türkiye'nin öbür sakinlerinin ve bilhassa Türklerin, Ermenilerden daha iyi durumda olduğunu, yahut da Ermenilerin durumunun Türk tarihinin herhangi başka bir zamanındakinden daha fena olduğunu da hemen hemen hiç kimse ispat edemeyecektir. Şu muhakkaktır ki şimdiki Türk hükümeti, Ermeniler için bir şey yapmak zaruretine tamamen kani ve devletin muhtelif kısımlarını birbirinden ayırmak tehlikesine düşmeden Ermeni emellerini elinden geldiği kadar yerine getirmeye hazırdır. Ermeniler, Türkiye'de bugün, Rusya'daki Yahudilerin, Lehlilerin ve Finlilerin buldukları duruma nispeten daha iyi bir durumda bulunuyorlar. Buna rağmen, bugün en cezri (etkin) vasıtalarla çalışan bir propaganda, dünyanın her tarafında, Er-

menilerin çektikleri azapların günden güne fazlalaştığı ve bugün, Avrupa'nın müdahalesini elzem kılacak bir yüksek noktaya eriştiği intibaini uyandırmaya uğraşmaktadır. Bir takım Ermeni murahhasları, tazallum ederek (sızlanarak), Avrupa başkentlerini dolaşmaktadırlar; burada da, Türk eyaletlerinden gelen Ermeni şikayetlerini toplayan, sonra bunları ustalıkla yazılmış bültenler şeklinde dünyaya yayan bir büro kurulmuştur. İmparatorluk Büyükelçiliği'ne (Alman) önceleri, bu gibi basılmış şikayetler haftada bir defa gelirdi. Halbuki şimdi bunlardan günde bir yahut iki defa alıyorum. Ermeni olmayan kaynaklardan gelen haberler, Türklerin taşkınlıklarının çoğaldığına dair hiçbir bilgi vermediği halde, 'agitation'un sistematik (yapılan gürültünün düzenli) bir tarzda fazlalaştığı görülmektedir. Ermeni 'agitation'unun sebepleri oldukça açık ve meydandadır. Avrupa Türkiyesi'ndeki Hıristiyan ırklar Türk boyunduruğundan kurtuldular. Şimdi artık Küçük Asya Hıristiyanları da kurtulmak istiyorlar. Bilhassa Ermenilerin, onları kurtarmak için kılıca sarılacak bir kardeş ittifakları yoktur (Rum, Bulgar ve Sırlar gibi bağımsız devlet halinde Ermeniler yoktur anlamında). Onun için onların ümitleri büyük devletlerin iyi niyetine bağlıdır. Ermenilerin fikrinde, kabinelerin Avrupa Türkiyesi'ni tasfiyesi ve Asya Türkiyesi'nin geleceği ile meşgul oldukları böyle bir zamanı kullanmadan (ondan faydalanmadan) geçirmek caiz değildir.

"Ermeni Talepleri, Türkiye'nin Varlığını Tehlikeye Düşürüyor"

"Ermeniler makul olsalardı, bugünkü şartlar içinde, mukadderatlarının düzeltilmesi hususunda devletlerle Türkiye arasında bir anlaşma kolay olurdu. Fakat Ermenilerin talepleri, Türkiye'nin kendi varlığını tehlikeye düşürmeden verebileceği şeyleri ziyadesiyle aşmaktadır.

Ajan Faaliyetleri, Para ve Silâh Desteği

"Ermeni taleplerinin yükselmesine sebep olan devlet Rusya'dır. Katoikos'un, buradaki Ermeni Patriği'nin ve Rum mıntikasında çalışan hesapsız ajanların yardımı ve büyük para meblağlarının sarfi ile Rusya, yıllardan beri Ermenilerin memnunsuzluklarını tahrik etmektedir. O, Doğu Anadolu'da yol ve demiryolu yapılmasına mani olmaktadır. Halbuki yol ve demiryolu olmadan Türk Hükümeti Kürtlerle Ermeniler arasında sükûneti tesis edemez. Hatta Rusya, Ermenilerden başka Kürtlere de, Ermenilerin sırtında eşkiya hayatlarını idame ettirsinler diye, para ve silahla yardım etmektedir. Buradaki Ermeni Merkez Komitesi, Rus Büyükelçiliği'nden para ve tavsiyeler almaktadır. Rusya için Ermeni hareketi öyle bir vasıta ki, Rusya bununla Asya Türkiye'si'ni daimi bir heyecan halinde ve zamanı gelince alakalı komşu devlet sıfatıyla müdahale hakkını iddia etmesini

mümkün kılacak bir durumda tutmaktadır. Rusya, Ermeni meselesinin yardımıyla İstanbul yolunu açık tutmak istiyor. Bu onun için günü gelince Boğazları açacak olan anahtardır. Boğazlarla Ermeni meselesi, Rusya için birbirine bağlıdır ve şunu kat'i olarak kabul edebiliriz ki, Petersburg'da Ermenilerin haline ait şikayet yükselince, hemen arkasından İstanbul istikametinde bir hareket beklenebilir. Onun için ben, Rusya'nın şimdiki hareketini, bu devletin Balkan blokunun suya düşmesi yüzünden Avrupa'da kaybettiği prestiji, Küçük Asya'da yeniden elde etmek arzusuyla izah eden birçok meslektaşımın fikrine iştirak edemeyeceğim. Herhalde burada, Rus siyasetinin, ani bir kalkınması değil, büyük üslupta dikkatle hazırlanmış bir hareketin sonu bahse mevzudur. Balkan devletleri daha müştereken zafer bayramları kutlamakta iken Ruslar Ermenileri ısrarla işliyorlardı”.

Devlet Egemenliğini Hiç Sayan

"İslahat" Projesi

Rusya'nın önerisi üzerine İstanbul'daki İngiliz, Fransız ve Rus Büyükelçilikleri “İslahat Tasarısı” adı altında bir taslak hazırlayarak Osmanlı Hükümeti'ne verirler. Ana hatlarıyla bu tasarı şöyledir :

“1. Erzurum, Van, Bitlis, Diyarbakır, Harput ve Sivas vilayetleri tek vilayet haline getirilecektir. Bunların bazı kenar kısımları işbu yeni vilayetin dışında kalacaktır (Hak-

kari bölgesi, Siirt'in Birecik yöresi , Malatya'nın güneyi, Sivas'ın kuzey-batısı, yani şimdiki Tokat ili gibi).

“Bu yeni vilayetin sancak, kaza (ilçe) ve nahiyeye (bucak) bölümünde, her taksimat içinde kalacak ahalinin elden geldiği kadar aynı cinsten olmasına dikkat edilecektir.

“2. İşbu ‘Ermeni vilayeti’nin genel valisi büyük devletlerin muvafakatiyle Padişah tarafından 5 yıl müddet için atanacaktır. Kendisi bir Osmanlı Hıristiyanı veya tercihan Avrupalı yabancı olacaktır.

“3. Bu genel vali, vilayetin icra reisi olup, hiç istisnasız bütün memurları tayin ve azledebilir. Keza yargıçları da tayin eder. Polis ve jandarma doğrudan doğruya onun buyruğu altındadır. İsteddiği takdirde asayişin takriri için ordu da buyruğu altına verilir.

“Memur, yargıç, polis ve jandarmalar yarı yarıya Müslüman ve Hıristiyan olacaklardır. Mutasarrıf ve kaymakamlar seçilirken muhtelif unsurların sayı ve ekonomik önemleri gözönünde tutulmalıdır. Polis ve jandarmaların tanzimi ve bunların yüksek komutası Türkiye hizmetine girecek olan yabancı subaylara havale edilecektir.

“4. Genel valinin istişari mahiyette bir idare meclisi vardır : a) Muhtelif daire başkanları; b) Muhtelif cemaatlerin ruhani başkanları; c) Daire başkanlarının teknik yabancı müşavirleri; d) Üçü Müslüman ve üçü Hıristiyan ol-

mak üzere vilayet meclisi tarafından kendi üyeleri arasından seçilmiş 6 müşavir.

“Sancak ve kazalarda da aynı mahiyet ve teşekkülde birer idare meclisi olacaktır.

“5. Vilayet meclisi, eş sayıda Müslüman ve Hıristiyan üyeden mürekkep olacaktır.

“Muhtelif Müslüman ve Hıristiyan uluslarına tahsis edilecek olan meclis üyelikleri, her kaza için ayrı ayrı tespit edilecektir. Bu sayılar, yukarıda bahsi geçen topyekûn Müslüman-Hıristiyan sayı eşitliği esası korunmak şartıyla her kazada muhtelif unsurların sayılarıyla mütenasip olacaktır.

“Bu meclisin bütçe ve kanun yapma konusunda geniş bir yetkisi olacaktır. Çıkaracağı kanunlar için Padişahın iradesi iki ay içinde gelmeli veya kanun reddedilmelidir; bu müddet zarfında bir cevap verilmediği takdirde kanun tasdik edilmiş demektir.

“6. Nahiyelerin sınırları o suretle çizilecektir ki, elden geldiği kadar ahalisi aynı ulustan olan köyleri kapsasın. Nahiyenin ahalice seçilmiş bir meclisi olacaktır; o meclis de kendi üyeleri arasından nahiyeye müdürünü ve muavinini seçecektir; müdür çoğunlukta olan unsura ve muavini azınlıkta olan unsura mensup olacaktır.

“7. Her nahiyeye ve her kaza merkezinde umumi vali tarafından atanmış birer sulh yargıcı olacaktır. Nahiyedeki

sulh yargıcı çoğunluğun dininden olacaktır.

“Mahkemelerde dahi yargıçların yarı yarıya Müslüman ve Hıristiyan olması esası gözetilecektir.

“8. Barış zamanında vilayet ahalisi askerliğini vilayet içinde yapacaktır. Kürt hafif süvari alayları (eski Hamidiye Alayları) kaldırılacaktır.

“9. Türlü seçimlerde oy vermek ve seçilmek hakkı yalnız meskûn ahaliye mahsustur (Yani oymaklar ve göçebeler bundan mahrumdur).

“10. Bütün kanun, nizamname vs. üç dilde neşredilecektir (Türkçe, Kürtçe, Ermenice). Mahkemelerde istidarlarda vs. keza bu üç dil kullanılabilir.

“11. Vilayette yaşayan her ulus, her derecede özel okul açabilir ve bu maksatla kendi üyelerinden ayrıca vergi toplayabilir. Bu özel okullarda Türkçe mecburi olacaktır. Bunların murakabesi (denetlenmesi) genel valiye aittir.

“12. Ermenilerin ellerinden alınmış toprakların geri verilmesi işini incelemek üzere genel vali bir komisyon atayacaktır.

“13. Ermeni cemaatinin muhtelif beratları ve 1863 teşkilatıyla haiz olduğu haklar ihlal edilmeyecektir.

“14. Vilayete göçmen yerleştirilemeyecektir.

“15. Yukarıdaki esaslara uygun olmak üzere, vilayet

dışında kalan ve bilhassa Kilikya'da bulunan Ermenilerin durumunu düzeltmek için tedbirler alınacaktır.

*"16. Osmanlı Hükümeti'nin ve büyük devletlerin mu-
rahhaslarından mürekkep bir komisyon vilayetin anayasa-
sını ve yukarıdaki hükmün yürütme tarzını tespit edecektir.*

*"17. Büyük devletler bütün bu hükümlerin yürütülme-
siyle ilgilenecekler ve bunu sağlayacaklardır".*

Osmanlı Devleti'nin egemenlik hakkını hiçe sayan ve hiçbir devletin, bırakınız kabul etmeyi tartışmayı bile düşünemeyeceği bu tasarı ile Batı emperyalizmi "*baklayı ağ-
zından çıkarmış*" olmaktadır. Bu tasarıda, Osmanlı'dan şu veya bu biçimde ayrılacak ve iş olgunlaşınca Rusya'ya katılabilecek olan bir "*Ermenistan*"ın çekirdeğini kurma düşüncesi vardır. Kendisine verilen "*Ermeni vilayeti*" adı da bunu göstermektedir. Öyle ki, yalnız bazı illerin bu adla birleştirilmesi ile yetinilmemiş Kilikya'ya (Adana, Mersin) ayrıca bir kanca takılması da unutulmamıştır.

Ermeni Örgütlerinin Hedefi: "Avrupa'nın Kontrolünde Bağımsız Ermenistan"

Başta Rusya olmak üzere Batılı büyük devletler zayıf düşen Osmanlı Devleti'ni parçalamak ve Anadolu'yu pay-

laşmak için Ermenileri kullanırken; Ermeni örgütleri Batı'nın kontrolünde "*Bağımsız Ermenistan*" sevdasındadırlar.

Nitekim Sosyal Demokrat Ermeni Hınçak Komitesi 17 Eylül 1913'te Köstence'de toplanmış olan 7. Kongresi'nde şu kararı alır :

"Müstakil Ermenistan; -Devlet-i Osmaniye'nin icra etmek istediği umumi ve hususi ıslahat meselesine müdahale ve mümaneat etmemekle beraber- Ermenistan'da yaşamakta olan Ermenilerin ve anasır-ı sairenin müreffeh ve kemal-i emniyetle imar-ı hayat etmelerinin ve tarik-i temeddünde emniyyet-i kamile ile terakki eylemelerinin ve Ermeni milletinin dahili ve harici taarruzat ve tecavüzattan şahsiyet-i milliyesini muhafaze edebilmesinin ancak müstakil Ermenistan şekline vabeste bulunduğu kanaati kamile hasıl olduğundan S.D. Hınçakyan Komitesi müstakil Ermenistan fikrinin müdafasını taht-ı karara almıştır.

"Türk unsur-ı hakiminin ve re's-i kârda bulunan rical-i hükümetin senelerden beri gayr-ı münkir olan kabiliyetsizliği, cehaleti, münasebat-ı hariciyesi, meyalan-ı siyasisi cümlece malum olduğundan Avrupalı kontrolü altında müstakil Ermenistan fikrinin müdafaa edilmesi emr-i zaruridir".

Bilinen Yöntem: "Ekonomik Yaptırımlar"

"*Islahat*" adı altında yürütülen dayatmaların Osmanlı Devletine kabul ettirilebilmesi için "*mezalim*" propagandası temelinde yürütülen manevi baskı ile siyasal baskının yanı sıra gelenek olduğu gibi ekonomik yaptırımlar da uygulanır.

O sırada Bab-ı Âli, aylardan beri memur ve subaylarına aylık verememekte, borçlanabilmek için başta Fransa olmak üzere Avrupa devletlerine başvurmakta, gümrüklerini artırabilmek ve bazı yeni vergiler koyabilmek için büyük devletlerle onlara verilecek tavizler üzerinde görüşmeler yapmaktadır.

1 Aralık 1913'te, aralarında Buxton (İngiliz), Leptius (Alman) ve Milliukuf (Rus)'un da bulunduğu 20 kadar ülke murahhasının katıldığı "*Asya Fransız Komitesi*" General Lakrua (Lacroix)'nın başkanlığında toplanır. Alınan karar şöyledir :

"Islahat yürürlüğe girinceye kadar Osmanlı Hükümeti'ne mali yardımda bulunmamalarını (borç vermemelerini) ve gümrüklerin artışına ve bazı vergilerin konmasına razı olmamalarını büyük devletlerden dilemek".

Bab-ı Âli Teslim Oluyor

Yukarıda ana hatlarını aktardığımız "*Islahat Taslağı*"na karşı bir süre direnen Osmanlı Hükümeti sonunda, 8

Şubat 1914 tarihinde Rusya ile bir anlaşma imzalamak zorunda kalır.

Son derece ağır koşullar içeren ve metni ekte sunulan bu anlaşmaya göre; Doğu ve Kuzeydoğu Anadolu'da Erzurum, Trabzon ve Sivas ile Van, Bitlis, Harput ve Diyarbakır'dan oluşan iki kesim ayrılmakta ve bu iki kesimin başına olağanüstü yetkilerle iki yabancı genel müfettiş atanmaktadır.

Böylece diğer Batılı emperyalistler, Anadolu'da kendilerine biçtikleri pay dışında kalan Doğu ve Kuzeydoğu Anadolu'yu Rusya'nın payı kabul etmişlerdir.

Rusya bu bölgede önemli imtiyazlar elde etmiş, Osmanlı ordusunu dahi denetleme olanağına kavuşmuştur.

Ne var ki, çok geçmeden 28 Haziran 1914'te Avusturya Velihtı Bosna'da öldürülür ve dünyanın bir genel savaşa doğru gittiği anlaşılır. Osmanlı Devleti, bilinen nedenlerle, kendisini nihai paylaşımına neden olacak Birinci Dünya Savaşı'nın içinde bulur. Atanan iki genel müfettiş daha görevlerine başlayamamışlardır. Savaşa giren Osmanlı Hükümeti, 31 Aralık 1914'te yayımlanan bir irade ile bunların işine son verir.

Anadolu'da artık savaş koşulları vardır. Tüm sorunlar gibi "*Ermeni sorunu*" da bu koşullarda değerlendirilecektir. Savaş sırasında yeni paylaşım tasarıları ortaya çıkacak,

1917 Ekim Devrimi bunları değiştirecek, Sevr Antlaşması yapılacak, Anadolu direnecek, Lozan Antlaşması bağıtlanacaktır.

Tekrar Osmanlı arşivlerine dönecek olursak; 1915-1920 dönemi ile ilgili şu belgeye rastlıyoruz:

“1915-1920 Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı

14 No’lu Belge

(“Ermenilerin memleketi bir bomba deposu haline getirdikleri, dūřman devletlerle işbirliği yaparak katliam ve mezalim yaptıkları ve böylece mahalli halkın dūřmanlıęını kazandıkları, bundan dolayı bazı bölgelerdeki Ermenilerin başka bölgelere yerleştirilmesinin kararlaştırıldığı, bu esnada Ermenilerinin genelinin yerlerinin değiştirildiği, bazı yerlerde tehcirin iyi uygulanmadığı, emirlere aykırı hareket edenlerin Divan-ı Harbe verildikleri, tehcirden bütün milletin sorumlu tutulduğu, halbuki Ermenilerin bu vesile ile kendi işledikleri cinayetleri örtbas etmek ve kendilerini masum göstermek istedikleri ve bu propagandada başarılı oldukları yazılıdır. Ayrıca, Ermenilerinin propagandalarını yaptıkları gibi ihtilâlciler sosyalist olmadıkları, bunların emperyalist bir politika takip ettikleri vurgulanmıştır”)

***Hukuk Müşaviri
Mehmet Münir Bey***

Tehcir Kanunu

Birinci Dünya Savaşı'na giden süreçte ve savaş sırasında gelişen Ermeni komitelerinin planlı faaliyetlerini şöyle özetleyebiliriz:

- Olaylar çıkarmak, terör estirmek, böylece bölgeden askere alınmış olanların aile ve köylerini korumak için yurtlarına geri dönmelerini sağlamak.

- Askeri ulaşım düzenini bozmak, asker, yiyecek ve cephane konvoylarını vurmak.

- Ruslar sınırı geçer geçmez ayaklanmak ve Osmanlı ordusunu iki ateş arasında bırakmak.

- Asker olan Ermeni gençlerinin silah ve techizatlarıyla gruplar halinde kaçırmalarını ve Rus ordusuna katılmalarını sağlamak.

- İtilaf Devletleri hesabına bilgi toplamak ve istihbarat yapmak.

- Müslüman halkın moralini bozucu, yalan haberler yaymak ve askerden kaçırmaları için propaganda yürütmek.

Bu tür faaliyetler sonunda Zeytun Ermenileri ayaklandılar. Buradaki Ermeniler, seferberliğin ilan edilmesi üzerine 17 Ağustos 1914'te, askeri hizmete karşılık komutanları ve subayları kendileri tarafından atanacak ayrı bir Ermeni alayı kurmak istediler. İstedikleri kabul edilmeyince

silahlanarak dağlara çekildiler. Maraş kışlasına getirilen Ermeni erler de silahlarıyla kaçarak çeteler kurdular. Özellikle askerlere ve jandarmalara saldırdılar.

Maraş'la telgraf bağlantısını keserek askeri kışlayı ve hükümet konağını bastılar. Takye Manastırı'nda Maraş jandarma komutanı ve 25 eri öldürdüler. Müslüman köylerini yaktılar ve köylüleri katlettiler.

Erzurum ve Beyazıt (Ağrı) Ermenileri, daha seferberliğin ilk günlerinde silahlanarak, askere alınan Ermeni gençleri ise silah ve techizatlarıyla Rusya'ya kaçarak Ermeni gönüllü alaylarına katılmışlardı.

Van Ermenileri, Ruslar'ın sınırı geçmesi üzerine ayaklandılar ve ordunun cephede olmasından yararlanarak Van'ı ele geçirdiler. Aynı olayı Sivas'ta da gerçekleştirmek istediler ama başarılı olamadılar.

Osmanlı devleti 11 Nisan 1915 tarihine kadar, yani seferberlik ilanından 9 ay sonrasına kadar, Ermeni isyan ve ayaklanmalarına sadece yerel güvenlik kuvvetleriyle karşı koydu. Van'ın düşmesi ve Doğu Anadolu'nun Rus işgali altına girmesi ve bunlara rehberlik yapan Ermeni gönüllü alaylarının Müslüman halkı acımasızca yok etmesi üzerine İstanbul hükümeti, Ermeni Patriği'ne, Ermeni milletvekillerine, komite reislerine olayların devamı halinde sert tedbirler alacağını bildirdi. Bu uyarıya rağmen isyanlar büyü-

yerek devam etti. Bunun üzerine hükümet, 11 Nisan 1915 tarihine kadar hâlâ serbest faaliyet yürüten komite merkezlerini kapattı. Komite reislerini ve tahrikçileri tutuklattı. Harbiye Bakanlığı ve Başkomutanlığın isteği üzerine ünlü "*Tehcir Kanunu*" çıkarıldı. "*Tehcir Kanunu*", 3 maddeden oluşuyordu:

Madde 1: Savaşta ordu, kolordu ve alay komutanları, bunların yardımcıları ve bağımsız bölge komutanlıkları, halk tarafından herhangi bir surette hükümetin emirlerine ve memleketin savunması ve güvenliğini korumaya ilişkin uygulamalara karşı koymak, silahla saldırı ve direnme görürlerse, hemen askeri kuvvet ile şiddetli bir şekilde cezalandırmaya ve saldırıyı tamamen yok etmeye yetkili ve mecburdurlar.

Madde 2: Ordu, bağımsız kolordu ve alay komutanları, askeri kurallara aykırı veya casusluk ihanetlerini hissettikleri köy ve kasaba halkını ayrı ayrı veya toplu olarak diğer yerlere sevk edebilir ve yerleştirebilirler.

Madde 3: Bu kanun, yayım tarihinden itibaren geçerlidir.

Bu kanunun çıkarılmasından sonra cephe gerisindeki Ermeni halkı toplu olarak göç ettirildi. Ayaklanmalar kanla bastırıldı. Ermeni gençler ve eli silah tutanlar Rus ordusuna ve Ermeni gönüllü alaylarına katıldıkları için sürgün

edilenler genellikle yaşlılar, çocuklar, kadınlar ve hastalardı. Binlercesi yollarda açlıktan ve soğuktan telef oldular. Sürgün edilenlerin ancak yarıya yakını güneye, bugünkü Irak ve Suriye'ye ulaştılar.

1917 Ekim Devrimi ile Başlayan Gelişmeler

1917 Ekim Devrimi, Rusya'nın Anadolu üzerindeki iktisatlarına son verdi.

Bugün, resmi adıyla "*Rusya Yeni Tarih Belgelerini Koruma ve Araştırma Merkezi'ne bağlı Doğu Arşiv Merkezi*"nde Sovyet devletine ve hükümetine ait belgeler bulunmaktadır. "*Çok gizli*" ve "*gizli*" damgaları taşıyan bu belgeler, "*Ermeni sorunu*" konusunda gerçeğin saptanmasında son derece önemlidir.

Sovyet Hükümeti kurulur kurulmaz, ilk işlerden biri olarak, 20 Kasım 1917 günü Lenin'in imzasıyla yayımladığı "*Rusya'nın ve Doğunun Bütün Müslüman Emekçilerine*" başlıklı bildiriyle; "*Türkiye'nin parçalanmasına ve Ermenistan'ın (Doğu Anadolu vilayetleri denilmek isteniyor) elinden alınmasına dair anlaşmanın yırtılarak yok edildiğini*" bildirdi.

**Komintern'in
Ermeni İşçi ve Köylülerine Bildirisi:
"Sizi Osmanlıya Karşı
Emperyalistler Kışkırttı"**

Komünist Enternasyonal Yürütme Kurulu, 1920 yılında yayımladığı "*Iran, Ermenistan ve Türkiye'nin Halk Kitlerine*" başlıklı bildiride, "*Ermenistan köylü ve işçilerine*" şöyle seslenmiştir:

"Yıllar boyunca Kürtlerin Ermenileri kestiğinden dem vurup sizi Sultan'a karşı mücadeleye kışkırtan ve bu mücadeleden her gün yeni kârlar elde eden yabancı sermayenin çevirdiği dolapların kurbanı oldunuz. Savaş sırasında bunlar size bağımsızlık vaat etmekle kalmadı, tüccarlarınızı, öğretmenlerinizi, papazlarınızı Türk köylüsünün topraklarını istemeleri için kışkırttı... Sizlerle Türkler arasında huzursuzluk hüküm sürdükçe, İngiliz, Fransız ve Amerikan kapitalistleri, Türkleri bir Ermeni ayaklanmasıyla tehdit ederek gemleyebilir, Ermenileri ise Kürt kıyımı tehlikesiyle korkutabilirler."

Stalin: "Van, Muş ve Bitlis'in Boşaltılması Emperyalist Talebidir"

Stalin, Lenin'e gönderdiği bir mesajda Çiçerin'in Van, Muş ve Bitlis'in Ermenilere verilmesi yolundaki tavrını sert bir dille eleştirdiğini vurgulayarak, bu konuda Çiçerin'e yasak konulmasını istemişti. Bugün Sovyet Devlet Arşivinde yer alan bu mesaj şöyle:

"Yoldaş Lenin,

"Ben, yalnız dün öğrendim ki, Çiçerin, ne hikmetse Türklere aptalca ve provokatörce bir talep ileterek, (Türk nüfusunun çoğunlukta olduğu Türkiye eyaletleri) Van, Muş ve Bitlis'i boşaltmalarını istemiştir. Bu emperyalist Ermeni talebi bizim talebimiz olamaz. Çiçerin'in milliyetçi ruhlu Ermeni telkinleri doğrultusunda Türklere nota göndermesini yasaklamak gerekir".

Rusya Komünist Partisi MK Raporu: "Sözde Türkiye Ermenistanı"

Rusya Komünist Partisi Merkez Komitesi'ne, Dışişleri Halk Komiserliği tarafından verilen 16 Temmuz 1921 tarihli "*Ermeni Sorunu*" başlıklı rapor, Sovyet Devlet Arşivinde 54/4 koduyla yer almaktadır. Bu raporda Ermenilerin Taşnak Partisi'ne gönderilen bir Sovyet heyetinden

bahsediliyor. Rapordan anlaşıldığına göre Ermeni örgütleri, Çarlık dönemi politikalarının yürütülmesinde ısrar etmişler, bunun için çaba göstermişler, ama Sovyetler Birliği'nin yeni politikaları karşısında bunda başarılı olamamışlardır. Rapor şöyledir:

“Merkez Komitesi, yoldaşlardan Ter-Gabriyelyan ve Ter-Vahanyan'ı, Taşnaklarla görüşme yapmak üzere Riga'ya gönderdi ve yine Merkez Komitesi, yoldaş Loffe'yi de bunların yanına verdi. Biz, Taşnaklar tarafından önerilmekte olan koalisyon konusunun görüşüleceğini düşünmüştük. Yoldaş Loffe, Merkez Komitesinin önceden hiçbir talimat vermemiş olduğunu anlatıyor. Hangi konunun görüşüleceği ile ilgili en ufak bir talimatın dahi bulunmadığı bir ortamda, herhangi bir talimatın verilmiş olması mümkün değildir. Görüşmeler başlatıldığında ise temsilcilerimiz bize tek satır olsun göndermediler. Anlaşma taslağının hazırlanmış olduğu konusunda ilk ve tek telgrafi aldığımızda; biz, görüşmelerin artık başlatılmış olduğunu dahi bilmiyorduk. Şimdi temsilcilerimiz bu taslağı onaylanmak üzere Merkez Komitesine önermekteler. Ben, bu taslağın ne yazık ki değil onaylanmasının, hatta ortaya çıkmış olmasının dahi politikalarımıza büyük zarar verebileceğini kesinlikle belirtmek zorundayım. Her iki taraf, karşılıklı deklarasyon alış veriş şeklinde düzenlenmiş olan anlaşmayı parafe etmişler. Böylece, temsilcilerimiz tarafından parafe edilmiş, diğer bir deyişle

RKP MK (Rus Komünist Partisi Merkez Komitesi) temsilcilerinin isimlerinin baş harflerinin yazılı olduğu cevap, Taşnakların eline geçmiş bulunuyor. Bu cevabın (hemen hemen Taşnak önerilerini yansıtmakta olan) esprisi şudur: RP MK temsilcilerinin açıklamasına göre, Ermeni halkının fiziki varlığını ve siyasi bağımsızlığını idame ettirebilmesi için sözde Rus Ermenistanı'nın sözde Türk Ermenistanı ile bütünleşmesi, yani Ermenistan'ın bağımsız ekonomik ve siyasi varlığı için eskiden Ermenilerin yaşamış olduğu Türkiye topraklarının birinciyle birleştirilmesi gerekliliği vurgulanmaktadır. Böylece bizim heyet, Türkiye Ermenistanı'nın Türkiye'den koparılması gerektiğini itiraf etmiş bulunuyor. Belge öyle muğlak ifadelerle düzenlenmiştir ki, söz konusu bölgenin Türkiye'den zorla koparılacağı gibi yorumlara rahatça imkan vermektedir. Bu, Rusya-Türkiye arasındaki Moskova Anlaşması'nın yok edilmesi demektir...

"Sözde Türkiye Ermenistanı'nda Çoğunluk Müslümanlara Aittir"

"Tüm politikalarımız, Türkleri inandırmalıdır ki, Moskova Anlaşması bizim gözümüzde bir kağıt parçası olmayıp, bizimle Türkiye arasındaki meselelerin kesin çözümüdür. Sözde Türkiye Ermenistanı'nın Türkiye'den koparılması konusunu dile getirmeniz durumunda, Moskova Anlaşması'nın muazzam önemi alt üst edilmiş olacaktır. Şim-

dilerde eskilere göre daha makbul şartlar önermekte. Taşnakların anlattıklarına göre, Bekir Sami demiş ki, Ermenistan'ın sovyet olmaması durumunda Türk Ermenistanı'nı onlara verebilirler. Bu haber, yalnız ve yalnız Taşnakların ifadesine dayanmaktadır. Herhalûkârda, Bekir Sami hangi gizli niyetle ve ne demiş olursa olsun, bir şey kesinlikle bilinmektedir ki, Türkler Ermenistan'ı savaşız vermeyecekler, zira burasını Türkiye'nin bölünmez bir parçası olarak mütalaa etmekte. Sözde Türkiye Ermenistan'ı denilen yerde çoğunluk Müslümanlara aittir; ayrıca en dinamik ve savaşçı Müslüman halk tam da bu bölgelerde, özellikle de Kars vilayetinde yaşamaktadır ki, Türklerin düşüncesine göre bunlar (Türkiye'nin) askeri kudretini artırmak durumundadır. Türkler, Kars'ın stratejik durumunun kendi güvenlikleri için gerekli olduğunu kayıtsız ve şartsız olarak kabul etmektedirler. Afkonusu, Taşnaksütyun'un meşru hale getirilmesi ve onlarla koalisyon yapılması meselesini, Riga görüşmelerinden ayrı olarak ve tamamen yerel şartlardan hareketle değerlendirmek gerekmektedir ve Ermeni komünistlerin görüşlerini (ki bunlar henüz elimize ulaşmamıştır) de alarak. Benim kişisel kanaatimce, Taşnaklarla koalisyon meselesinin sözü bile edilemez. Bu kokuşmuşluk ve provokasyondan başka bir şey vermez”.

Mdvani'nin Stalin'e Telgrafı:

"Türk Halkı Çok Kurban Verdi"

Kurtuluş Savaşı'nın başında Sovyetler'in Ankara'da elçiliğini yapan Mdvani tarafından, 3 Aralık 1920 günü Gümrü'den Stalin'e gönderilen ve 37/2 no ile tescil edilen telgrafta, Ermenilerin Türklere büyük kayıplar verdirdiği ve bu yüzden yapılacak anlaşmalarda Türk tarafının haklı olduğu vurgusu yapılmaktadır:

"Karabekir, anlaşma şartlarını düzenleyecek komisyon üyeleri konusunda yarın Ankara'dan bilgi alabileceğini ümit etmektedir; ayrıca Ankara'nın bu komisyonu da Moskova'ya gönderebileceğini düşünüyor. Komisyona başkan olarak, şimdilerde çok popüler olan ve inançlı bir İngiltere düşmanı olarak bilinen Karabekir'in atanacağını sanıyorum; bence bizim açımızdan en iyi adaydır. Karabekir, Ermeni-Türk anlaşması konusunda Ankara'dan bilgi isteyecek; ama bunun Moskova'da Rusya ile Türkiye arasında (Ermenilerin minimal katılımı ile) görüşmelerin muhtemel konusu olarak algılıyorum. Anlaşmanın yeniden gözden geçirilmesi için Ermenilerle görüşmelere başlatılmasına ise kesinlikle yanaşmıyor; zira Türk halkı öylesine çok kurban vermiş ki, bunu hiçbir zaman kabul etmez ve kendilerine bu kadar zulüm etmiş olan Ermenilere neden taviz verilmesi gerektiğini anlayamaz. Özellikle de şimdi, Ermeni hükümetinin ne biçim bir şey olduğunun bilinmediği bir

ortamda, bu kesinlikle mümkün değildir.

“Taşnaklar henüz imha edilmemiştir ve Türklerin nefret ettikleri Dro gibi şahıslar hâlâ iktidardalar; halkın tüm tabakalarında hakim olan görüşe göre, Taşnaklar Sovyet yönetimine yamanmaya çalışacaklar, Ermeni aydınların ve zenginlerinin büyük kısmı yurt dışındadır ve çalışmalarını devam ettirecekler; bu nedenle bu yıl Ermenistan’a (Sovyetleşmiş olsa bile) en azından bir yıl ihtiyatla ve güvenmeden yaklaşmak gerekir, zira Sovyet Rusya güçlerinin hafiften zayıflaması durumunda çok kötülükler yapabilirler. Türkler Moskova Konferansı’nda İngilizlere karşı Doğuda Rus-Türk faaliyet planı oluşturma çalışmaları çerçevesinde, Gürcistan, Ermenistan ve tüm Güney Kafkas’la ilgili konuları halletmek istiyorlar. Türkler Novorossiysk’e gönderdikleri gemiye silah yükleme yasağının kaldırılmasını istiyorlar, bu konuda ben de kesinlikle ısrar ediyorum. Mezopotamya’da isyancı Araplar tarafından, Türklerin de desteklediği ve İngiltere’ye karşı başarıyla mücadele eden bir hükümet ilan edilmiştir. İngilizler ölü ve yaralı olarak ciddi kayıplar vermişlerdir. İngiltere, Mezopotamya ve İran’da askeri hazırlıklar yapmaktadır; Tebriz’e, İranlı partizanları organize edecek olan subaylar göndermiştir. Buradaki durumla yaptığımız tespitlerden sonra, Türklere karşı daha fazla güvensizlik oluşturulmasını uygun bulmuyorum, bu husus onları ciddi biçimde rahatsız etmektedir. Çiçerin’in nota göndermesini hızlandırınız”.

TBMM Hükümeti Dışışleri Komiseri
Ahmet Muhtar'ın
Rusya Dışışleri Komiseri'ne Yazısı

Bu dönemde Türkiye Büyük Millet Meclisi ile Sovyet Rusya arasında ciddi bir yakınlaşma söz konusu olmuştur. Türkiye, Ermenistan konusunda Rusya'nın arabuluculuğuna sıcak yaklaşmıştır. Belgenin numarası ve izlediği yol aşağıdaki gibidir:

*“Siyasi denetleyici aracılığıyla
hemen Çiçerin ve Stalin'e iletilecektir.*

Orconikidze.

Suret

22/XI

17-20

“Yoldaş Gelman, sizinkini aldım

Moskova ve Bakü No.90, pr.462,sl. Moskova ve Bakü,Askeri Devrim Konseyi,Orconikidze.

Moskova'ya iletmek için. Dışışleri Komiseri Çiçerin'e. Erivan, 19 Kasım, Gönderiyorum.

“Size iletmek üzere cephe ötesinden alınmış olan nota metni:

“Sayın Komiser, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, Türk-Ermeni savaşına son verilmesi gibi insani bir

önerinizden dolayı size teşekkür ediyor ve bu vesileyle aşağıdaki görüşlerimizi size iletmek istiyoruz:

“Birincisi, aracılık yapmak konusunda 3 Kasım 1920 tarihli mektubunuzda iletmış olduğunuz öneri şükran duyguları içinde kabul edilmiş ve ... bunun bir sonucu olarak, Doğu Ordumuzun Ermenilerin yaptıkları kıyımlara son koymak amacıyla başlatmak üzere olduğu genel taarruzu durdurmuş bulunuyoruz.

“İkincisi, o dönemden itibaren Taşnaklar size herhangi bir süre bildirmediler, sizin tarafınızdan da aracılık konusu bir daha gündeme getirilmedi ve biz böyle bir sonuca vardık ki, hükümetiniz bu niyetinden vazgeçmiştir veya Ermeniler sizin önerinizi reddetmişler; herhalde biz bu konuda hiçbir bilgi alamadık ki dikkatinizi bu hususa yöneltmek isteriz. Bir şey kesindir ki, Ermeniler bu belirsizlik dönemini kullanarak emperyalizm kokan niyetlerini uygulamak ve halkımızın bölünmez serveti olan (ki bunun özel olarak belirtilmesine ihtiyaç yoktur) Bazı Doğu eyaletlerimizi ele geçirmek istediler.

“Üçüncüsü, Ermeniler, 24 Eylül 1920 tarihinde öyle cüretlendiler ki, Doğu eyaletlerimizi ele geçirmek umuduyla bizim birliklere saldırdılar; kendimizi savunmak ve onları geri oturtmak için 2 Kasım'da Kars'ı alarak onlara barış önerdik. Kasım'ın 8'inde şartlarımızı onlara ilettik; kanaatimizce bunlar öylesine asgari ve adilce şartlardı ki

bay Obancanyan kendisi 10 Kasım tarihli notasında bizimle mutabık olduğunu bildirdi.

“Dördüncüsü, Ermeniler, askeri harekate ara vermek istediler ve Doğu-Cephesi Komutanı, bu öneriyi onların ricası doğrultusunda kabul etti; ve bu davranışını, merkezi hükümetin talimatını alıncaya ve barış sağlanıncaya kadar kan akıtılmasını durdurmak istemesi ile açıkladı. Ermeniler, ateşkesin bizim tarafımızdan ihlal edilmiş olduğunu iddia ediyorlar, oysa onların red cevabı vermesinden dolayı böyle bir ateşkes anlaşması yapılmamıştı.

“Beşincisi, Türkiye, eskisi gibi şimdi de Ermenistan Cumhuriyeti ile (yukarıda açıklanmış olan şartlar çerçevesinde) barış görüşmeleri yapılması kaydıyla, barış anlaşması yapmaya razıdır.

“Sayın Komiser, derin saygılarımın baki olduğuna inanmanızı rica ederim.

“Ahmet Muhtar

İmza

Türkiye Büyük Millet Meclisi Dışişleri Komiseri”

Belgelerden Çıkan Sonuç

Örneklerini çoğaltabileceğimiz bütün bu belgeler "Ermeni sorunu"nda Türkiye'ye yöneltelen emperyalist suçlamaların haksızlığını göstermektedir.

Belgelerden çıkan ortak sonuçlar şunlardır:

- Türk makamlarınca gerçekleştirilmiş bir "*Ermeni soykırımı*" yoktur.

- Ermeniler ve Müslümanlar arasında Birinci Dünya Savaşı koşullarında "*mukatele*" yaşanmıştır. İki taraf birbirine şiddet uygulamıştır.

- Ermeni-Müslüman boğazlaşmasının sorumlusu, batı emperyalistleri ve Çarlık Rusyası'dır. Osmanlı devletini paylaşmak isteyen büyük devletler, Ermenileri kışkırtmışlar ve şiddete sevk etmişlerdir. Türkler ve Kürtler de bu saldırılara şiddetle cevap vermişlerdir.

Evet, 1915-1917 yılları arası, Rus ordusu ve Ermeni çeteleriyle Osmanlı ordusu ve gönüllü Kürt aşiretleri arasında kanlı bir boğazlaşmanın cereyan ettiği yıllardır. Daha düne kadar komşu olan ve binlerce yıldır birlikte yaşayan halklar birbirlerini boğazlamaya başlamışlardır.

Doğal olarak, o dönemde gerçekleşen katliam ve boğazlaşmaları savunmak mümkün değildir. Bu boğazlaşma sırasında Ermenilerin çektikleri büyük acılar da inkâr edilemez.

Ancak bu sorun, tarih sayfalarından çıkarılıp, Türkiye'nin ulusal bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne karşı bir silah olarak kullanıldığı zaman iş değişmektedir.

Bugün yaşadığımız olay budur.

ABD

Anlaşılan o ki, yukarıda aktardığımız Büyük Sovyet Ansiklopedisi'nde de belirtildiği gibi, 1921 Nisan-Mayıs aylarındaki San Remo Konferansı'nda "*Ermeni sorunu*" ABD'ye devredilmiştir. Bugün, Türkiye'nin zayıf düştüğü koşullarda aynı konu, ABD ve AB emperyalistlerince gündeme getirilmektedir. Amaçları, 1923'ün rövanşını almaktır.

Nitekim, geçen yılın Ekim ayında Amerikan Temsilciler Meclisi'nden geri çekilen "*Ermeni soykırımı tasarısı*", şimdi yeniden gündeme getiriliyor. Tasarının gündeme getirilmesi için bir kampanya başlatıldı. Amerikan Ermeni Ulusal Komitesi adlı kuruluş, yeni Başkan George Bush yönetiminden "*Ermeni soykırımı*" iddialarının kabulü için destek istedi. Bush, seçimden önceki konuşmalarında "*Ermeni soykırımı*" iddialarını kabul edeceği yönünde konuşmalar yapmıştı.

Temsilciler Meclisi'nden George Radonovich ve Adam Schiff de yeni bir tasarı hazırlığında olduklarını açıkladılar.

Avrupa Parlamentosu Kararı

Avrupa Parlamentosu, "*AB'ye Tam Üyelik Yolunda Türkiye Tarafından Atılan Adımlar*" konulu rapor ve ilişkiindeki karar tasarısını Strasbourg'da toplanan Genel Ku-

rul'da 15 Kasım 2000 tarihinde kabul etti. Rapor ve karar-
da Türkiye'nin "*Ermeni azınlığa haklarını vermesi*" ve
"*Ermeni soykırımı yaptığını kabul etmesi*" isteniyor. Ra-
porda, Katılım Ortaklığı Belgesindeki MGK, Kıbrıs ve
Kürt sorunu konularındaki dayatmalar daha ağır bir şekil-
de yer alıyor ve Türkiye'nin Kıbrıs'ta "*işgalci*" olduğu ile-
ri sürülüyor

Fransa

Fransa Ulusal Meclisi de, daha önce Senato'da ve Mec-
lis Dış İlişkiler Komisyonu'nda benimsenen metni aynen
kabul etti. Kabul edilen yasada "*Fransa, Ermenilerin 1915
yılında maruz kaldığı soykırımı resmen tanır*" ifadesi yer
alıyor.

İddialar İngiliz Lordlar Kamarası'nda

İngiltere'de, 27 Ocak'ta yapılan Yahudi soykırımı an-
ma etkinlikleri kapsamına "*Ermeni soykırımı*" konusu da
alındı.

"*Ermeni soykırımı*" iddiaları, Lordlar Kamarası üyesi
Barones Cox tarafından hükümete yöneltilen soruyla bir
kez daha gündeme getirildi.

Lordlar Kamarası'nda, "*Ermenilerin neden 27 Ocak'ta*

yapılan anma töreninde resmen yer almadıklarını” soran Barones Cox’a yanıtı, hükümetin Lordlar Kamarası’ndaki İçişleri Bakanlığı sözcüsü Lord Bossam verdi. Lord Bossam, “bu günde anılan soykırımların 1939 yılında başlatıldığına” işaret etti.

Lord Bossam, “kimsenin tarihte yaşanan acı olayları reddetme çabası içinde olmadığını” söyledi.

Lord Elton ise konuşması sırasında Barones Cox’a destek verdi.

Ermenilere uygulandığı öne sürülen “soykırım”ın resmen tanınması gerektiğini savunan Lord Elton, eski Başbakan Winston Churhill’in de “Ermeni soykırımı”nın tanınması yolunda görüş bildirdiğini öne sürdü.

Almanya

Almanya’da çeşitli kurumların oluşturduğu bir inisiyatif, Alman Federal Meclisi’nin “Ermeni soykırımı”nı tanınması yönünde imza kampanyası yürütüyor. Kampanyayı yürüten kuruluşlar Alman Dışişleri Bakanlığı ile ilişkilidirler. ABD’de Temsilciler Meclisi’nde bir tasarı haline getirilmeye çalışılan metinle Almanya’daki metin arasında bir çok ortak nokta göze çarpıyor. Aynı merkezden oluşturulan metin, hem ABD’de hem de Avrupa’da piyasaya sürülüyor.

Kampanyanın ilk imzacıları arasında, Almanya Erme-

niler Merkez Konseyi, Ermenistan Enformasyon ve Dokümantasyon Merkezi, Ermeni Sorunları Enstitüsü, Tehdit Altındaki Halklar Topluluğu gibi kuruluşlar bulunuyor. İmza kampanyasının yanısıra, başkent Berlin'de, 2-22 Kasım 2000 tarihleri arasında "*1915 Soykırımı Etkinlikleri*" düzenlendi. Bu etkinleri düzenleyenler de aynı çevrelerdir.

"*Katliamı Mahkum Etme Zamanı*" başlıklı imza metninin yazarı ve kuruluşlar arasındaki koordinasyonu sağlayan kişi ise Dr. Tessa Hofman'dır. Hofmann, Berlin Üniversitesi, Türkiye ve Kafkaslar'da azınlık çalışmaları "*uzmani*"dır.

Tessa Hofmann, "*Ermeni kıyımının 20. yüzyılın ilk ve sistemli jenosidi olarak Nazilerin Yahudi kitle kıyımına örnek oluşturduğunu, dahası gaz odalarının da ilk kez Türkler tarafından kullanıldığını*" iddia ediyor.

Hofmann'ın Almanya'da 1994 yılında çıkan "*Ermeniler ve Ermenistan*" adlı kitabında şöyle deniyor : "*İttihatçılar, gözleri kan bürümüş ırkçılar topluluğu. Mustafa Kemal, iki milyonu aşkın Ermeni ve Rum'un katili. Ermeni isyancılar ise, umutsuzluğun verdiği cesaretle savaşan aile reisleridir. Van, Erzurum, Bitlis ve Trabzon Ermenilerin yurdudur*".

Almanya Federal Meclisi'nde "*soykırım yasası*" çıkarılması için başlatılan bu kampanyanın ilk imzacılarından

Tehdit Altındaki Halklar Topluluğu ise, yine Türkiye'deki azınlıklarla ilgili çalışmalar yapan bir kurumdur. Tessa Hofmann, bu derneğin de "*Ermeni uzmanı*"dır. Bu derneğin kurucusu ve başkanı Tilman Zülch, Mustafa Kemal'i Hitler'le karşılaştırıyor ve ona "*Kürt katili*" diyor. Yine bu derneğin kurucularından Klaus Peter Volkmann, Polonya Kolomea Gettosu komutanı ve 30 bin Yahudi'nin katliamından sorumludur.

Söz konusu imza metninde, sözde Ermeni soykırımına ilişkin bazı iddialar ileri sürüldükten sonra şöyle deniyor:

"Burada imzası olanlar Federal Devlet Başkanı'na ve Federal Meclis üyelerine hitap ederler.

"Ermenilere uygulanan katliamı tanıyın! Dünya Kilseler Konseyi, Avrupa Parlamentosu, BM İnsan Hakları Komisyonu, Arjantin, Belçika, Bulgaristan, Fransa, Yunanistan, Lübnan, Rusya Federasyonu, Uruguay, Kıbrıs (Güney) parlamentoları örneğine uyun. Papa II. Johannes Paul da katliamı tanımıştır.

"Tarihi bir gerçek olan katliamı kabul etmesi için Türk hükümetine baskı yapın! Bununla Türk hükümetinin 18 Haziran 1987 tarihinde 'Ermeni sorununun siyasi çözümü' kararını, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girme şartı olarak yerine getirmesini sağlayın. Katliam kurbanlarının geri kalanları için adaletin yerine getirilmesine katkınız büyük

olacaktır. 20. yüzyılı katliamlar yüzyılı yapan cezasızlık ve tekerrür döngüsünün kırılmasında katkınız olsun!

“Aynı zamanda bu kararınızla Türkiye’de demokrasi sürecinin ilerlemesine ve katliam gerçeğini dile getirenlere uygulanan baskıların kırılmasına katkınız olacaktır. 1915 yılında Türkler tarafından Ermenilere uygulanan katliamı tanıyarak, Türk-Ermeni ilişkilerinde olumlu bir ortamın doğmasına yardımcı olacaktır”.

Evet, böylece Avrupa üzerinden estirilen sözde demokrasi rüzgarlarının ne anlama geldiğini, Avrupa Birliği denetiminde başlatılan “demokrasi süreci”nin ne olduğunu da bu bildiriyle anlamış olduk!

İçte ve dışta sanki 8 Şubat 1914’ü yaşıyoruz gibiyiz.

Ancak unutulmasın ki, Türkiye tarihinde 19 Mayıs 1919 da yazılıdır.

EKLER

DOĞU VE KUZEYDOĞU ANADOLU ÜZERİNDE

8 ŞUBAT 1914 TARİHLİ

OSMANLI-RUS ANLAŞMASI

Osmanlı İmparatorluğu'nun Sadrazam ve Hariciye Nazırı olan Altes Prens Said Halim Paşa ile Rusya İŐgüderi Ekselans Konstantin Gulgevic arasında Şu anlaşmaya varılmıŐtır ki, Doğu Anadolu'nun iki kesiminin (secteurs) başlarına geçirilecek olan iki genel müfettişin gösterilmesinden (designation) sonra Bab-ı Âli büyük devletlere Şu notayı yollayacaktır:

İki yabancı genel müfettiş Doğu Anadolu'nun iki kesiminin başına geçirilecektir: Bay A..... Erzurum, Trabzon ve Sivas, Bay B..... de Van, Bitlis, Harput ve Diyarbakır vilayetlerini kapsayan kesimlerin başına.

Genel müfettişler kendi kesimlerinin, idare, adliye, polis ve jandarmasını denetleyeceklerdir (auront le contrôle).

Oradaki umumi emniyet kuvvetleri yetiŐmeyecek bir durumda

bulunduğu takdirde, genel müfettişin dileği üzerine, onun selahiye-
ti dahilinde (dans les limites de sa competence) olmak üzere aldığı
tedbirlerin (mesures) yürütülmesi için askeri kuvvetler de onun
buyruğu altına verilecektir.

Genel müfettişler gereğine göre kabiliyetsizliğini (insuffisan-
ce) veya kötü davranışını (mauvaise conduite) gördükleri bütün iş-
yarları (*memurları*) işten çıkarırlar (revoquer: *azl*) ve kanunlarca
cezalandırılan işler görmüş olanları da mahkemeye verirler; işten
çıkardıkları aşağı derecede (subalterne: *iradesiz*) işyarların yerine
kanun ve nizamlara göre onların yerlerine geçebilecek durumda
olanlarını geçirirler. (*İşten çıkardıkları*) yüksek derecede işyarların
(superios: *iradeli*) yerlerine geçecek olanların adlarını Sa Majeste
Sultan'ın hükümetine sunmak hakkını haizdirler. Genel müfettişler
işyarlar hakkında aldıkları bütün işten çıkarma tedbirlerini derhal
telle ve kısa birer gerekçe ile ilgili nezarete bildirecekler ve sekiz
gün içinde de bu işyarların dosyalarını ayrıntılı gerekçelerle birlik-
te aynı yere yollayacaklardır.

Çabuk tedbirler alınmasını gerektiren ağır ve önemli durumlarda
(cas graves) genel müfettişler, adliye sınıfından olan azledileme-
yen işyarları (*yargıçlar gibi*) hemen işten el çektirmek (suspension)
hakkına maliktirler; şu şartla ilk işi derhal Adliye Nezâreti'ne bil-
diresinler.

Eğer valilerce, kendilerine karşı çarçabuk çetin tedbirler (me-
sures de rigueur urgentes) alınmasını gerektiren işler yapıldığı gö-
rülürse, genel müfettişler bunu telle Dahiliye Nezâreti'ne bildire-
cekler, o da işi hemen Meclis-i Vükelâ'ya götürecektir. O da, genel
müfettişin telinin alındığı andan en çok dört gün içinde bir karar ve-
recektir.

Toprak işleriyle ilgili karşıtlıklar (confis agraires: *Ermenilerce ellerinden alındığı ile sürülen yerler anlamında*) doğrudan doğruya genel müfettişlerin gözetimi (surveillance) altında çözümlenecektir.

Genel müfettişlerin görev ve yetkileri (devoirs et attributions) hakkında, onlar atandıktan sonra ve kendileriyle işbirliği yapılarak, daha ayrıntılı yönergeler yapılacaktır.

Eğer önümüzdeki on yıl bitmeden genel müfettişlerde bir boşluk olursa Bab-1 Âli bunların seçilmesi için büyük devletlerin iyi istekli (bienveillant) yardımlarına güvenir.

Kanan, nizamname ve resmi tebliğler her kesimde yersel dillerde ilan olunacaktır. Genel müfettiş bunu mümkün görürse herkesin mahkemelerde ve hükümet dairelerinde kendi dilini kullanmaya hakkı olacaktır. Mahkeme hükümleri Türkçe olacaktır ve imkân buldukça ilgililerin diline de çevrilmesi yapılacaktır.

Her vilayette her unsurun maarif bütçesindeki payı maarif için alınan vergilerdeki payıyla mütenasip olacaktır. İmparatorluk hükümeti her cemaatin içinde o dinden olanların kendi okullarının idaresine yardım etmelerine hiçbir engel çıkarmayacaktır.

Bariş ve baysallık (tranquillite) sırasında her Osmanlı askerliğini oturduğu yerin bağlı bulunduğu askeri müfettişliğin sınırları içinde yapacaktır. Bununla birlikte İmparatorluk Hükümeti, yeni bir karara kadar (jusqu'â nouvel ordre) Yemen, Asir ve Necd'in uzak yerlerine, imparatorluğun bütün kısımlarından, oralardaki halkın nüfus nispetine göre alınmış kara ordusundan birlikler gönderecektir; keza deniz ordusu için bütün imparatorluk içinden adam toplayabilecektir.

Hamidiye alayları, yedek süvarisi biçimine sokulacaktır. Silahları askeri depolarda saklanacak ve bunlar kendilerine ancak seferberlik veya manevra olunca verilecektir. Bu alaylar, bölgesi içinde buldukları kolordu komutanının buyruğu altında olacaklardır. Barış sırasında bunların alay, bölük ve takım komutanları Orduyu-Hümâyü'nun nizamiye tarafından seçilecektir. Bu alayların erleri bir yıl askerlik edeceklerdir. O bölgede bulunup bu şartları kabul eden herkes din ve ırk farkı gözetilmeyerek bu alaylara alınacaktır. Manevra ve seferberlik için toplanacakları vakit bu birlikler nizamiye birlikleriyle eş yasaya (mensures disciplinaires) tabi olacaklardır.

Vilayetler Umumî Meclisleri'nin yetkisi 31 Mart 1329 (26 Mart 1913) tarihli kanundaki ilkelere (principes) göre tespit edilmiştir (İdare-i Umumiye-i Vilayât Kanunu).

Elden geldiği kadar bir yıl geçmemek üzere en kısa bir zamanda genel müfettişlerin gözetimi (surveillance) altında yapılacak olan bir kesin sayım (recensement definitif), iki kesimdeki türlü din, ulus ve dillerin nispetini tespit edecektir. Bu yapıncaya kadar Van ve Bitlis vilayetleri Meclis-i Umumileri'nde ve encümenlerindeki seçilmiş üyeler yarı yarıya Müslüman olmayanlardan olacaktır. Eğer kesin sayım bir yıl içinde yapılmamış olursa Erzurum vilayetinde de Meclis-i Umumi üyeleri yukarıda sözü geçen iki vilayetteki nispette seçilecektir. Sivas, Harput ve Diyarbakır vilayetlerinde Meclis-i Umumi üyeleri bugünden tenasüp ilkesi (principe de la proportionnalite: *türlü dinlerin kalabalığıyla mütenasip olarak anlamında*) üzerinden seçilecektir. Bunu sağlamak için kesin sayım yapıncaya kadar Müslüman seçmenlerin sayısı son seçim sırasında kullanılan cetvellere ve Müslüman olmayan seçmenlerin sayısı

da cemaatlerin verecekleri cetvellere göre tespit edilecektir. Ancak eğer maddi güçlükler bu muvakkat (*geçici*) seçim biçiminin yürütülmesini imkânsız kılarsa, genel müfettişler Sivas, Harput ve Diyarbakır vilayetleri Meclis-i Umumileri'ndeki üyeliklerin türlü uluslar arasında paylaşılması için işbu vilayetlerin bugünkü ihtiyaç ve şartlarına daha uygun bir biçimi önermek hakkına maliktirler.

Meclis-i Umumiler seçiminin tenasup (*uygunluk*) ilkesi üzerine yapılmış olan bütün vilayetlerde, azınlıkların encümenlerde üyeleri bulundurulacaktır.

Meclis-i İdareler'in seçilmiş üyeleri eskiden olduğu gibi yarı yarıya Müslümandan ve müslüman olmayandan alınacaktır.

Genel müfettişler bunda bir mahzur görmezlerse her iki kesimde de yerler açıldıkça polis ve jandarmaya adam alma işinde Müslümanlarla müslüman olmayanlar arasında eşitlik ilkesi (*principe d'egalite*) yürütülecektir. Yine bu eşitlik ilkesi iki kesimdeki bütün öbür işyarların dağıtımında (*repartition*) elden geldiği kadar yürütülecektir.

Bunları doğrulamak için (*tasdiken bi'l-mekâl*) yukarda adı geçenler bu belgeyi paraflamışlar ve mühürlemişlerdir.

Said Halim

Gulgevic

İstanbul, 26 Kanun-u Sani 1329/8 Şubat 1914

“ABD ERMENİ SOYKIRIMINI ANMA VE EĞİTİM YASASI TASARISI”

Madde 1.

Bu çözüm “ABD Ermeni Soykırımını Anma ve Eğitim Yasası Tasarısı” olarak anılır.

Madde 2. Bulgular

Temsilciler Meclisi aşağıda sıralanan bilgileri sunmuştur:

1. Ermeni Soykırımı, 1915 ve 1923 yılları arasında Osmanlı İmparatorluğu tarafından tasarlanmış ve gerçekleştirilmiştir. Bunun sonucunda, 2 milyon Ermeni’den 1,5 milyon kadın, erkek ve çocuk öldürülmüş, hayatta kalan 500 bin kişi yurtlarından sürülmüş ve böylece kendi tarihsel anavatanlarındaki 2500 yıllık Ermeni varlığı tasfiye edilmiştir.
2. İngiltere, Fransa ve Rusya’dan oluşan müttefik kuvvetler, 24 Mayıs 1915 günü, tarihte ilk kez bir başka hükümeti insanlığa karşı suç işlemekle itham etmiştir.
3. Müttefik hükümetler, Türkiye’nin insanlığa ve uygarlığa karşı işlediği suçları göz önünde bulunduran bu ortak açıklamayla, Bab-ı Âli’ye, Osmanlı Hükümeti’nin üyelerinin ve bu katliamda yer alan görevlilerin, bütün bu suçlardan dolayı kişi-

sel olarak sorumlu tutulacağını kamu önünde duyurmuştur.

4. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan Türk Hükümeti, Ermeni Soykırımının örgütlenmesinde, gerçekleştirilmesinde ve Ermenilerin katledilip imha edilmesinde rolü olan üst düzey liderlere karşı dava açmıştır.
5. Jön Türk rejiminin yetkilileri, askeri mahkemelerde yargılanmış, iddianamelerde yer aldığı gibi, Ermeni halkına karşı katliamları örgütleyip gerçekleştirmek suçundan hüküm giymişlerdir.
6. Ermeni Soykırımının başta gelen örgütleyicileri Harbiye Nazırı Enver, Dahiliye Nazırı Talat ve Bahriye Nazırı Cemal, cürümlerinden dolayı idama mahkum edilmişler, ancak hüküm infaz edilememiştir.
7. Ermeni Soykırımı ve iç hukuk ihlalleri, Avusturya, Fransa, Almanya, Büyük Britanya, Rusya, ABD, Vatikan ve pek çok başka ülkenin ulusal arşivlerinde belgelenmiş olup, bu geniş kanıt varlığı, hep aynı olguları, aynı olayları ve aynı sonuçları ortaya koymaktadır.
8. ABD Ulusal Arşivleri ve Kayıtları İdaresi'nde, özellikle ABD Dışişleri Bakanlığı Kayıt Grubu 59, Dosya 867.00 ve 867.40'ta yaygın ve kapsamlı belgeler bulunmaktadır ve bu belgelerin hepsi kamuoyuna ve ilgili kurumlara açıktır.
9. Türkiye'nin ulusal arşivlerinde de, Ermeni Soykırımından sorumlu Osmanlı yetkilileri hakkında iddianame, yargılama ve hükümlerle ilgili kayıtlar bulunması gerekir.
10. ABD'nin Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Büyükelçisi Bay

Henry Morgenthau, 1913'ten 1916'ya kadar, Ermeni Soykırımına karşı, aralarında Osmanlı İmparatorluğu'nun müttefikleri de bulunan pek çok ülkenin yetkililerinin protestosunu örgütlemiş ve bunun başını çekmiştir.

11. Büyükelçi Morgenthau, Jön Türk Hükümeti'nin bir ırkın "kökünü kazıma" politikasını açıkça kampanya halinde yürüttüğünü, ABD Dışişleri Bakanlığı'na bildirmiş ve 16 Temmuz 1915'te ABD Genel Sekreteri Robert Lansing'ten "Bakanlığımız, Ermeni katliamını durdurmada sizin usulünüzü onaylamaktadır" talimatını almıştır.
12. 9 Şubat 1916 tarih ve 12 nolu Senato kararıyla, bu ülkenin vatandaşlarının, büyük acılar çekmiş olan Ermenilerin kurtarılması için tahsis edilen fonlara gönüllü katkıda bulunarak sempatilerini ifade edebilecekleri bir gün ilan edilmesini, ABD Başkanı'ndan saygıyla rica etmiştir.
13. Başkan Wilson bu isteği kabul etmiş ve ayrıca Yakın Doğu Yardımı adlı örgütün kurulmasını desteklemiştir. Bu örgüte, bir Kongre kararıyla, Amerikan aileleri tarafından evlatlık edinilen 132 bin yetim de dahil olmak üzere Ermeni Soykırımından sağ kalanlara yardım etmesi için, 1915 yılından 1930 yılına değin 116 milyon dolar katkıda bulunulmuştur.
14. 11 Mayıs 1920 tarihli 359 nolu Senato kararı, Dışişleri Senato Komitesi'nin Alt Komitesi'nce dinlenen tanıkların, Ermeni halkının kurbanı olduğu soykırım ve mezalim iddialarının doğru olduğunu açıkça saptadığını açıkça ifade etmiştir.
15. Su karar, Genral James Harbord komutasındaki Ermenistan Amerikan Askeri Misyonu'nun Senato'ya sunduğu 13 Nisan

1920 tarihli raporun ardından alınmıştır. Raporda, "Ermenistan'ın yüzlerce güzel vadisinde bozgun, şiddet, işkence ve ölüm akıldan silinmeyecek izler bırakmıştır ve bu bölgeye gelen ziyaretçi bütün çağların en büyük cinayetinin izlerini her an görecektir" denmektedir.

16. Holocaust'un sahnelenmesi sırasında Adolf Hitler, 1930'da komutanlarına Polonya'ya saldırma emri verirken; "Bugün Ermeniler'in soykırımından kim söz ediyor ki" diyerek karşıt fikirleri bertaraf etmişti.
17. 1944'te "soykırım" sözcüğünü ilk kullanan ve Soykırım Konvansiyonu'nun en eski savunucusu Raphael Lemkin, Ermeni vak'asının 20. yüzyıldaki belirgin bir örneği olduğunu söyledi.
18. Raphael Lemkin bu suçu şöyle tarif etti: "Bir ulusun, ırkın ve dinsel grubun sistematik bir yıkımıdır. Hitler'in Yahudiler'e yaptığı ile Türkler'in Ermeniler'e yaptığı aynı şey".
19. BM'de soykırım üzerine ilk yasa, 11 Aralık 1948'de Lemkin'in girişimleri üzerine kabul edildi 96(1) nolu Genel Kurul kararı ve BM Soykırım Konvansiyonu, Ermeni Soykırımını, BM'nin mevcut standartları sistemleştirerek önlemeye çalıştığı türde bir suç olarak kabul etmiştir.
20. 1948'de BM Savaş Suçları Komisyonu, Ermeni Soykırımını, "insanlığa karşı işlenmiş suçlar" kavramıyla ifade edilmek istenen eylemlerin, Nürnberg yargılamaları öncesi döneme ait örneği saymıştır.
21. Komisyon demiştir ki, "Sevr Anlaşması'nın 230. maddesinin

hükümleri, 1915 Müttefikler notunda da belirtildiği gibi, Türk uyruklu, ancak Ermeni veya Yunan ırkından kimselere karşı Türk toprakları üzerinde işlenmiş suçların açıkça kapsanmasını emreder. Dolayısıyla bu madde, insanlığa karşı suç kategorisine 6c ve 5c numaralı Nürnberg ve Tokyo kararları öncesinde verilen ve yine bu maddeler kapsamında düşünülmesi gereken bir örnektir”.

22. BM İnsan Hakları Komisyonu, 1985'te “Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması” başlıklı bir rapor benimsemiştir. Raporda, “Nazilerin yaptıkları ne yazık ki 20. yüzyılın tek soykırım örneği değildir. 1915-1916 yıllarında Osmanlılar'ın Ermeniler'e karşı gerçekleştirdikleri soykırım da bu tür bir suça örnektir” denilmektedir.
23. Bu rapor aynı zamanda bağımsız yetkililer ve görgü tanıklarınca en azından 1 milyon, neredeyse nüfusunun yarısı kadar Ermeni'nin öldürüldüğünü söylüyor. Bu bilgileri, ABD raporları, İngiliz ve Alman arşivleri ve o yıllarda Almanya'nın müttefiki olan Osmanlı İmparatorluğu'ndaki diplomatları doğruluyor.
24. Ermeni Soykırımı faciası, Arjantin, Belçika, Kanada, Avrupa Konseyi, Kıbrıs, Avrupa Parlamentosu, Fransa, Almanya, İngiltere, Yunanistan, Lübnan, Rusya, BM, ABD ve Uruguay gibi ülke ve uluslararası kuruluşlarca kabul edilmektedir.
25. Bağımsız bir federal yapı olan ABD Holocaust Anıları Konseyi, 30 Nisan 1981'de, Ermeni Soykırımına, Holocaust Anıları Müzesi'nde yer vermeyi oybirliğiyle kabul etmiş ve o tarihten beri de yer vermektedir.

26. Başkan Reagan, 22 Nisan 1981 tarih ve 4838 nolu bildirisinde; “Daha önceki Ermeni Soykırımı, onu takip eden Kamboçya Soykırımı ve daha birçok halka yapılan zulüm gibi Holocaust dersleri asla unutulmamalıdır” demiştir.
27. Başkan Bush, 1988’de Ermeni Soykırımı ile ilgili konuşmasında; “Bilinç ve vicdanımız ile çağımızı karartan ve bizi hâlâ etkileyen büyük faciaları, geçmiş soykırımlar olarak tanımlamalıyız. Bizler sadece soykırımı uğramış ve kurtulmuş insanların cesaretlerini anmamalı, aynı zamanda uygarlığın sömürüleceğini kendimize hatırlatmalıyız. İnsanlığa karşı işlenen bu en iğrenç suça karşı tetikte olmalıyız” demiştir.
28. Başkan Bush, 1988’deki konuşmasının devamında; “Benzerlerinin tekrar etmesini istemiyorsak, kurtulan insanların, bilim adamlarının ve o yıllarda temsilciliğimizi yapmış insanların tanıklığıyla sabit olan Osmanlı İmparatorluğu’nun geçmiş yıllarda Ermeni halkına karşı gerçekleştirdiği soykırımın doğruluğunu, ABD teslim etmelidir” demiştir.
29. Başkan Clinton, 13 Ağustos 1992 yılında yaptığı bir konuşmada dedi ki; “Bu yüzyıl boyunca, 1915’teki soykırım, komünist diktatörlük yılları ve 1988’deki yıkıcı deprem, Ermenistan’da büyük acılara neden oldu”.
30. ABD Dışişleri Bakanlığı’nın, Ermeni Soykırımının kanıtlarının açık olmayabileceği şeklindeki (daha sonra geri alındı) bir ifadesini, 1982 yılında inceleyen Kolombiya Eyaleti Temyiz Mahkemesi, 1993’te ABD siyaset sicilini araştırdıktan sonra, böyle muğlak bir iddianın ABD’nin uzun vadeli politikasına aykırı olduğuna hükmetmiştir.

31. Ermeni Soykırımının uluslararası alanda kabulüne rağmen, yerli ve uluslararası yetkililerin, sorumlu kişileri gerektiği şekilde cezalandırmada başarısız kalması, benzer soykırımların tekrarlanmasına neden olmuştur ve gelecekte de tekrarlanmasına yol açacaktır. Bu suç karşısında, suçluların sorumlu tutulması ve kararın acilen uygulamaya konmasıyla, uygun yargısal yanıt sert bir biçimde verilseydi, insanlık bu kadar eziyet çekmemiş olurdu.
32. Dışişleri Bakanlığı Ekonomi İş ve Tarım Dairesi Sorumlusu Stuard Eizenstat, 9 Nisan 1999 tarihindeki övgüye değer mektubunda, soykırım sürecinde Osmanlı Bankası'nın el koyduğu Ermeni mallarının tazmini konusunun, ABD yönetiminin Türkiye Cumhuriyeti'nin önüne konacağı sözünü vermiştir.
33. Şu konu önemlidir: Bütün Dışişleri görevlileri ve Dışişleri Bakanlığı'ndaki insan hakları, etnik temizlik ve soykırımla ilgili olan bütün birim çalışanları, Ermeni Soykırımı ile ilgili ABD resmi kayıtlarını ve Türk mahkemelerinin sorumlu yetkililer hakkında verdikleri kararın infaz edilmemesinin doğuracağı sonuçları anlatan gerekli eğitimi vermelidir.

Madde 3. Politikanın Sunuluşu

Temsilciler Meclisi, Başkan'a şu çağrıda bulunmaktadır :

1. Bütün Dışişleri görevlileri ve Dışişleri Bakanlığı'ndaki insan hakları, etnik temizlik ve soykırımla ilgili bütün birim çalışanları, Ermeni soykırımıyla ilgili ABD resmi kayıtlarını ve

Türk mahkemelerinin sorumlu yetkililer hakkında verdikleri kararın infaz edilmemesinin doğuracağı sonuçları anlatan gerekli eğitimi vermelidir.

2. Başkan, yıllık mesajında 24 Nisan'daki Ermeni Soykırımını anmalı, 1,5 milyon Ermeni'nin sistematik ve kasıtlı imha edilmesini soykırım olarak tanımlamalı ve ABD'nin Ermeni Soykırımına müdahalesiyle iftihar ettiği tarihini anlatmalıdır.

(Komisyon görüşmelerinde, Tasarıdaki "Jön Türkler" ifadesi çıkarılarak yerine "Osmanlı Hükümeti" konuldu)